

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE

DENİZLİ

Yerel Tarih ve Kültür Dergisi

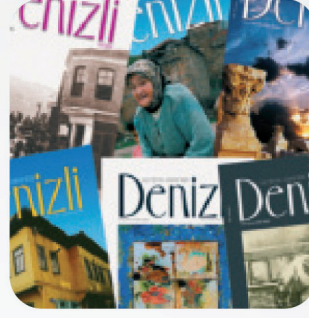
Sayı: 45 (Mayıs-Ağustos 2015)

• Ahi Evran • Denizli'de Tiyatro • Zeki Ülkü • Kara Katran • Denizli'nin Ekmekleri • Manilerde Tavas

BENİM NÂÇİZ
VÜCUDUM ELBET
BİR GÜN TOPRAK
OLACAKTIR, AMA
TÜRKİYE
CUMHURİYETİ
İLE ELBET PAYIDAR
KALACAKTIR.

GEÇMİŞTEN
GÜNÜMÜZE
DENİZLİ
DERGİSİ

ÖĞRENCİLERİMİZE
BURLAR

SOSYAL
ETKİNLİKLER VE
GEZİLER

EĞİTİM ve KURSLAR

SANATA DESTEK ve
DOĞAYA SAYGI

CAFER SADIK ABALIOĞLU
EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI

Geçmişten Günümüze
DENİZLİ

CAFER SADIK ABALIOĞLU
EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI

ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
M. Ali Abaloğlu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Ömer Gökmen

YAYIN DANIŞMANI
Prof. Dr. Önder Göçgün

EDİTÖR
Prof. Dr. Süleyman İnan

YAYIN KURULU
Önder Göçgün
Ömer Gökmen
Süleyman İnan
Metin Türkteş
Şerif Kutludağ
Faruk İnceoğlu

KOORDİNATÖR
M. Ercüment Erdem

TASARIM - UYGULAMA
MacArt Tasarım
Grafik •Fotograf •Web

BASKI
Ata Matbacılık
ve Tuh. San. Tic. Ltd. Şti.

Adatepe mh. 3/19 Sk. No:11 Buca Ege Giyim
Organize Sanayi Bölgesi Buca / İzmir
Tel: 0232 440 80 80

Baskı Tarihi
????????????????

İLETİŞİM
Sümer Mahallesi
Çal Caddesi No: 116
Denizli
Tel : 0 258 268 28 50
Fax : 0 258 268 28 55
www.csavakfi.org.tr

YAYIN TÜRÜ
Yerel süreli
Dört aylık yerel tarih ve kültür dergisi

<http://dergi.csavakfi.org.tr>

Yazılar, yazarların yasal sorumluluğu altındadır. Yayınlanmak üzere gönderilen yazılar iade edilmez. Dergide yayımlanan yazı ve görsel materyallerin tamamının veya bir kısmının yeniden yayımlanması için izin gerekmektedir. Kaynak göstermeden alınamaz ve çoğaltılamaz.

Dergi ücretsizdir.

EDİTÖRDEN

Merhaba

Herşeyin ama "herşeyin" sıcaktan kavrulduğu ve bunaldığı bir zamanda işlerimizi serinletecek bir sayıyla karşınızdayız. Gündemden ve aktüaliteden uzak, eski zamanın bilge ve örnek insanları, geleneksel yöntemler ve işleri, hoşluk ve esprili dolu şiveler (ağız), bu sayımızda.

Haydi abartalım. Ve benim, "Ramazan davulcusu" gibi dergimizin bu sayısının içerdiklerini haykırdığımı varsayın:

Neredeyse 800 yıl evvel, Denizli'de ticari ahlakın gelişiminde etkin isim olan Ahi Evran,

uygulamacı pedagoğ yanı sıra öne çıkan Zeki Ülkü öğretmen,

taşrada İstanbul benzeri tiyatro sevdasını ortaya koyan Denizli'nin şaşırtıcı tiyatro aşkı ve kişileri,

şifa ve derman kara katranın serüveni,

Tavas'ın sempatik ağzını içeren maniler,

ekmeksiz yemek yiyemeyen bizlerin aşına olduğu yöremizin meşhur Kaklık, Buldan, Karahöyük ekmekleri...

hepsi bu sayıda... Güm, güm, güm...

Gerçekten gündemin bunalttığı şu günlerde, buz gibi hoşaf tadında "ohhhh!" demeyecek miyiz ya da demeyelim mi artık. Hasılı, keyifli okumalar.

Süleyman İnan

İÇİNDEKİLER

2-7 Denizli'ye Hizmet ve Gönül Verenler - Ahi Evran
Önder GÖÇGÜN

6-7 Zeki Ülkü
Yılmaz GERELİOĞLU

8-13 Kara Katran
Zeki AKAKÇA

14-19 De-Ti Denizli'de Tiyatro Var
Serap CEREZCİ

20-27 De-Ti Şen'den Denizli Uluslararası Amatör Tiyatro Festivali
Serap CEREZCİ

28-33 Şair- Yazar-Hemşehrimiz Süleyman Sami Kayral
Hasan KALLİMÇİ

34-37 Denizli'nin Ekmekleri
Ramazan GÖKÇE - İlyas ÇELİK

38-40 Manilerin Dilinden TAVAS
Muhammet Kahraman

Denizli'ye hizmet ve gönül verenler

AHÎ EVRAN

Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN

Günümüzden 770 yıl önce 74 yaşında (1245 yılında) Ahî Evran, Konya'dan Denizli'ye geldi ve burada bir yıl kadar kaldı. O süre içinde, girişimci ruhu, yol gösterici tavrı ile hizmet ve gönül verdiği Denizli esnafına büyük katkılar sağladı. Bunun yanısıra eğitici konuşmaları, verdiği dersleri, olgunlaştırıcı öğütleri ile de Denizli halkına büyük bir rehber, yol açıcı örnek bir insan oldu.

1171-1261 yılları arasında yaşamış olan, çocukluğu ve öğrenim hayatı Azerbaycan'da geçmiş bulunan ünlü Türk bilgini, filozofu Ahî Evran'ın asıl adı, Nasirettin Mahmut'tur. Ahî Evran ismiyle Anadolu'da meslek kardeşliğini, birliğini ve anlayışını geliştirmiş, böylece başta debbağlık (dericilik) olmak üzere, esnaf kuruluşlarının ve bütün meslek gruplarının piri, yani önderi, lideri kabul edilmiştir. Bu özelliği çerçevesinde o, Anadolu'nun Türkleşmesinde oynadığı büyük rol ve bu yolda verdiği hizmetleri ile de şükranla anılmak durumundadır.

1204'de Anadolu'ya gelerek Kayseri'ye yerleşen Ahî Evran, burada ilk esnaf loncası, yani birliği olan Ahî Teşkilâtı'nı kurdu. Bu konuda Selçuklu hükümdarı Sultan I. Gıyasettin Keyhüsrev de kendisine büyük destek verdi.

Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus'a sunduğu bilinen "Letaif-i Hikmet" adlı eseri; sultanların ve devleti idare edenlerin nasıl olmaları, ne şekilde hareket etmeleri gerektiği konusunda kendilerine yol gösterici, aynı zamanda uyarıcı ve öğüt verici niteliği ile "Siyasetnâme" özelliği taşıyan ilgi çekici bir kitaptır.

Burada; devleti ve milleti yönetenler tarafından halkın ihtiyaçlarının iyi bilinmesi ve bunların sürekli takip edilerek yerine getirilmesi, insanlara iş ve aş sağlanması, her türlü ürünün bol, kaliteli ve ucuz olarak halka ulaştırılması yolunda çalışmalar gerçekleştirilmesi için üreticiye, esnafa destek verilmesi, bütün sanat kollarının yaşıntılmasına özen gösterilmesi, gençlerin birer meslek sahibi olmaları için çalışmalar yapılması, evleneceklerle, iş kuracaklara ve

başlarını sokacak bir eve sahip olmak isteyenlere de yardımcı olunması gerektiği gibi önemli hususlar dile getirilmektedir.

Ahî Evran, 1227'de Konya'da Ahî Teşkilatı'nı kurdu. Bu işte kendisine büyük yardımlarda bulunan Sultan I. Alâaddin Keykubat'ın, II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından düzenlenen bir suikast sonucu öldürülmesi üzerine, birçok ahi ile birlikte o da hapsedildi.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra, 1245 yılında serbest kalan Ahî Evran, bu defa Denizli'ye geldi ve burada bir yıl kadar kaldı. O süre içinde, ahi teşkilatında çok değerli hizmetler gerçekleştirdi. Girişimci ruhu, yol gösterici tavrı ile hizmet ve gönül verdiği Denizli esnafına büyük katkılar sağladı. Bunun yanısıra eğitici

konuşmaları, verdiği dersleri, olgunlaştırıcı öğütleri ile de Denizli halkına büyük bir rehber, yol açıcı örnek bir insan oldu.

Onun özelde, her çeşit ürünü imal edip üretimini yapan zanaatkarlar ile bunları pazarlayan çarşı esnafına; genelde de, insanımıza ve bütün insanlığa yönelik olarak dile getirdiği seçkin öğütlerinden bazıları, -günümüz dilinde yorumlanmış şekliyle- şunlardır:

-Doğru ve dürüst olun; helâlinden kazanın, haramdan, hakkınız olmayandan uzak durun.

-Esnaf olarak, aynı zamanda sanattan da anlayın, büyük küçük herkese nazik, kibar davranın ve sanatkâra değer verin. İnsanlara karşı yumuşak sözlü, hoş, güler yüzlü olun.

-Cömert, eli açık olun; yoksullara, yolculara ve ihtiyaç sahiplerine yardım edin.

-Bilginleri, ilim adamlarını sevin ve onlara saygı gösterin.

-Namazlarınızı vaktinde kılın; sürekli işe dalıp, Allah'a kulluğunuzu sakın ihmal etmeyin.

-Tevazu sahibi, alçakgönüllü olun; fakirleri, öksüzleri, yetimleri, yaşlı ve kimsesizleri görüp, gözetin.

-Nefsinize hakim olun; aşırı derecede para, mal, mülk hirsına kendinizi kaptırıp insanlığınızı, asaletinizi, insani değerlerinizi kaybetmeyin.

-İşinizi temiz yapın; malınızın hakkını vererek, sağlam üretin. Hileye hurdaya ise, asla sapmayın.

-Yalnızca varlıklı, mevki, makam sahibi, şöhretli kimselere değer vererek, yoksulları hafife alıp küçümsemeyin. Unutmayın ki, Allah'ın yanında kimin değerli olduğunu, Allah'tan başka kimse bilemez.

-Halka karşı, daima şu üç şeyiniz açık olsun:

1) Eliniz açık olsun! Dükânınıza gelene, gücünüze göre ikramda bulunun, yedirip, içirin. Ama aşırıya gidip israf da etmeyin; layık olana, layık olduğu kadar verin, vermesini bilin. Kendiniz muhtaç durumda olsanız bile, gücünüz yettiği kadar ihtiyacı olanlara yardım elinizi uzatmaktan, iyilik etmekten geri durmayın.

2) Gönlünüz ve kapınız açık olsun! Misafire kapınızı açık tutun; sizi ziyarete gelene, ikramda kusur etmeyin.

3) Sofranız açık olsun! Aç geleni, tok

gönderin. Unutmayın, Allah verene verir; vermeyenin, vermesini bilmeyenin işi rast gitmez, hanesine kıtlık gelir. Kimse de onu sevmez, kendisine saygı duymaz ve muhabbet beslemez. Öldükten sonra ise, habbet beslemez. Öldükten sonra ise, habbet beslemez. Öldükten sonra ise, habbet beslemez.

- Halka karşı, daima şu üç şeyiniz kapalı olsun:

1) Gözünüz harama kapalı olsun! Başkalarının ayıbını, eksiğini, kusurunu aramayın. Kimseye art niyetle, kötü gözle bakmayın.

2) Diliniz kapalı olsun! İnsanlara kötü, ağır, hakaret edici, küçümseyici söz söylemeyin. Asla yalancı olmayın. Sakin ve yumuşak konuşun. Çoğu zaman esnafın arasında gezen ve halkın "mecnun, meczup, deli-divane" dediği, Allah'ın garip, kendi halinde kullarını ise hafife alıp, kendilerini kızdırıp, onlarla sakın alay etmeyin. Bunun, büyük bir günah olduğunu ise, hiç unutmayın.

Aynı zamanda çok konuşmayın. Malınızı fazlaca överek, olduğundan farklı göstermeyin. Değeri ne ise onu söyleyin ve ona göre fiyat isteyin. Hele hele yemin billâh ederek, müşteriyi zora sokacak şekilde malınızı pazarlamaya kalkmayın. Satış sırasında insanlara, "yerli-yabancı, tanıdık-tanımadık" diyerek ayrıcalıklı davranmayın ve farklı fiyatlar uygulamayın; gözünüzde herkes bir ve eşit olsun. Gücü yetmeyenlere ise, ikramda bulunmayı ihmal etmeyin.

3) Beliniz kapalı, bağlı olsun! Kimsenin ırzına, namusuna, şeref ve haysiyetine, onuruna göz dikmeyin. Dükânınızın içinde ve dışında herkese iyi gözle bakın, ahlâklı, dürüst ve adil olun. Tartınız, ölçünüz de kesinlikle doğru olsun; kimsenin hakkı üstünüze geçmesin.

- Hastaları, öksüz, dul ve yetimlerle yaşlıları, kimsesizleri, dilenmeyen gururlu yoksulları arayın, bulun ve ihtiyaçlarını -az çok demeden- temin ederek yanlarına gidin;

kendilerini ziyaret edip hallerini hatırlarını sorun, onları hoşnut edin; hayır dualarını alın.

-İşinizde, mesleğinizde daima sabırlı, dayanıklı, anlayışlı, bağışlamasını bilen hoşgörülü kimselerden olun. Sizden alışveriş etmeyenleri de, etmiş gibi güler yüzlü ve tatlı sözle uğurlayın.

- Diğer esnaf kardeşinizin de kazanmasına yardımcı olun; siz siftah ettiniz ise, sizden sonra onun da etmesini sağlayın. Müşteriye, sizde olmayan bir malın bulunduğu yeri göstererek yardımcı olun.

- Eşinizin, işinizin, aşınızın helâl ve temiz olmasına dikkat edin.

- Kimseyi kandırmayın, kanaatkâr olun! Her zaman ve her yerde daima adaleti, hakkı, hukuku gözetin ve bunu asla elden bırakmayın.

- Gerek işinizde, gerekse evinizde ve dışarıda büyüklerden önce söze girmeyin; bilgiçlik gösterisinde bulunmayın, alçakgönüllülikle sizden yaşlılara saygıda kusur etmeyin.

Sonuç olarak, 13. yüzyıldan günümüze uzanan bir çizgide, Denizli'nin debbağlıktan saraçlığa, kunduracılıktan, dokumacılığa, halıcılığa, kilimcilik, fırıncılığa, bakırcılığa, demircilik, nalbantlıktan, terzilik, açıcılık, hallaçlığa kadar sayıları 200'e ulaşan meslek çeşidi ile sağlam bir esnaf kültürünün varlığından ve şehrimiz ticaret erbabının, sanayici, iş adamının müteşebbis, girişimci ruhundan her yerde takdirle söz ediliyorsa; bunun temelinde, Ahî Evran başta olmak üzere, Ahî Sinan ve Ahî Tuman gibi Denizli'ye hizmet ve gönül veren yol gösterici büyük değerlerin yer aldığı gerçeği asla gözardı edilemez ve edilmemelidir.

Bu aynı zamanda, onlara karşı ödenmesi gereken bir vefa borcudur.

ZEKİ ÜLKÜ

BULDAN'IN ŞANSI İDİ

Dr. Yılmaz GERELİOĞLU

" Pratik bilgilerimizin çoğunu ondan öğrenmişizdir. Mesela yönlerin nasıl bulunacağı... Açık gecelerde Kutup Yıldızı'nın nasıl görüneceği... Ayın her gün bir öncekine göre 52 dakika geç doğduğunu ondan öğrendik ve onun sayesinde bugün bile bu konularda ahkâm kesebiliyoruz.

Mayıs ayı sonunda güya okullar kapatılır. Ne mümkün! İki gün sonra bizim sınıf sabahtan öğleye kadar çantasız olarak gider pratik dersler görür, problem çözer, tarihi menkıbeler dinler, spor yarışmaları yapardı. Hafta sonları bir sürü kitabı bir haftalığına öğretmenimizin elinden alırdık. Okul bahçesindeki çitlembik ağacının altı, sanki Eski Yunan'daki Sokrates'in dershanesi gibiydi."

En küçük kız kardeşi (gelin) Melahat Ülkü ile (damat) Kemal Kabadayı'nın düğününden bir hatıra. En arkada solda Zeki Ülkü ile yanında kardeşi Zatiye Ülkü ve onun yanında kardeşi Leman Ülkü görülüyor.

A rtık, " Aylık Mecmua" olma yoluna giren " Buldan'da Yaşam Gazetesi"nde bir zaman önce bir yazım çıkmıştı. O yazımla ilgili bazı arkadaşlarımdan hem teşvik eden, hem de tebrik eden duyular aldım. İlkokul öğretmenim Zeki Ülkü'yü daha tanıtıcı bir yazı yazmam istendi. Bu hususta, bilhassa ilkokul sıra arkadaşım, merhum Eczacı Attila Sayiner'in ısrarı karşısında hareketsiz kalmam mümkün değildi. Ayrıca bana, bu biyografik çalışmada yardım edileceğini de söyledi.

1939 senesi Mayıs ayında, babam, Buldan Özel İdaresi Varidat (Gelir) Memurluğu'na atandı. Buldan Deresi'nin karşı tarafında bir ev kiraladık. Ben 6 yaşındaydım. İlk çocukluk arkadaşlarımı oralarda edindim. Aynı senenin Eylül ayında Alanyazı Meydanı'nın yanbaşındaki 4 Eylül İlkokulu'na kaydım yapıldı. Öğretmenim Zeki Ülkü Bey'di. Sınıf arkadaşlarım arasında Ali Yazıcıoğlu, Turgut Erensoy, Mehmet Başkarcıoğlu gibi isimler vardı. Sıra arkadaşlarım ise; şimdi merhum eczacı Attila Sayiner ve Diş Tabibi Şevki Tan idi. Ben altı yaşında okula başladım. İlkokul 4. sınıfın ortalarına kadar, Zeki Bey'in talebesi oldum. Şimdi düşünüyorum da; hayatta ailemden sonra

en fazla etkilendiğim, hâla zaman zaman bana öğrettiği bilgilerden yararlandığım, okuma alışkanlığı edinmeni sağlayan ve Güzel Sanatlar'dan zevk almama sebep olan kişi, öğretmenim Zeki Ülkü idi.

Zeki Ülkü Bey (1900-1979); Makedonya Üsküp'te, iyi eğitim görmüş, orada evlenmiş, Düyûn-ı Umumiye'de senelerce çalışmış Lütfü Bey isminde bir Osmanlı Efendis'inin en büyük oğludur. Kendinden sonra diğer kardeşleri; Kenan Bey, Zatiye, Leman ve Melâhat Hanımlar dünyaya gelmiştir. Tarih kitaplarımızda " Balkan Bozgunu" olarak okuduğumuz, 1912 Balkan Harbi'nde bütün Rumeli topraklarımızı kaybetmiştik. Rumeli'de oturan onbinlerce Türk, çok zor şartlar altında İstanbul'a göç etmişler ve Sultanahmet Meydanı'nda bez çadırlarda aylarca perişan bir vaziyette kalmışlardı. Bu zor zamanlarda Lütfü Bey, becerisi ve lisan bilmesi nedeniyle Düyûn-ı Umumiye'de iş bulur. Bir müddet İstanbul'da çalıştıktan sonra ailesini alarak Bursa'ya gelirler. Bir müddet Bursa'da kaldıktan sonra, Denizli'nin Çal kazasında memur olur.

Kendisi, o günden sonra çocuklarının eğitimiyle meşgul olmuştur. Lütfü Bey, Çal'da iken çocuklarından Zeki'yi, Kenan'ı

ve Leman Hanım'ı İzmir Öğretmen Okulu'na gönderip onların öğretmen olmalarını sağlayabilmiştir. Daha sonraları Lütfü Bey ve eşi, Çal'da vefat etmişlerdir. Zeki Bey'in ve kardeşi Leman Hanım'ın tayinleri Buldan'a çıkar. Kenan Bey Denizli'de öğretmen olur ve senelerce Denizli Gazi İlkokulu Başöğretmenliği'ni yapar. Zatiye Hanım, genç yaşta vefat etmiştir. En küçük kardeş Melâhat Hanım ise; Denizli Devlet Hastanesi İdare Müdürü Kemal Kabadayı ile evlenmiştir. Zeki Ülkü Bey, Buldan'da eşi, Olcay ve Sevim isimli kızları ile senelerce kalmış sonra Denizli İstiklal İlkokulu'na tayin olmuştur. Oradan emekli olduktan sonra İzmir'e yerleşmiş ve 1979'da İzmir'de Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Gelelim Buldan 4 Eylül İlkokulu'na... 4 Eylül İlkokulu; Alanyazı Meydanı bitişiğinde, Mustafa Necati Bey'in Maarif Vekilliği (Milli Eğitim Bakanlığı) zamanında, Anadolu'nun dört bir tarafında yaptırdığı okullar silsilesinden birisidir. Seksen senedir eğitimin hizmetinde olan okulum, zannederseniz bu sene son eğitim yılını sürdürmektedir. Bundan sonra da " Buldan Müzesi" olarak hizmetine devam edecekmiz.

Solda kucağında çocukla oturan fesli zat, babası Lütfi Ülkü Bey ile yanında oturan bekar kayınbiraderi. En arkadaki uzun boylu kişi, Zeki Ülkü Bey'dir, İstanbul - 1912

En büyük temennim; okulumun müze olarak daha yıllarca Buldanlıların hizmetinde kalmasıdır.

1939'un Eylül ayında okula başladım. Kırkbeş - elli kişilik bir sınıfımız vardı. 1940'ın Ocak Ayı'nda bütün sınıfımız okumayı yazmayı öğrenmişti bile... Pazartesi sabahları;

"Türk'üm, doğruyum, çalışkanım,

Ülküm yükselmek ileri gitmektir,

Vazifem; küçüklerimi sevmek, büyüklerimi saymak,

Yurdumu, budunumu özümden çok sevmektir

Varlığım Türk varlığına armağan olsun." der ve sıralarımıza otururduk.

Cumartesi günleri öğleyin ise; İstiklal Marşımızı bütün okulla birlikte okur ve ev-

lerimize dağılırdık. Sınıfımızın ortasında kocaman bir kum havuzu vardı. Zeki Ülkü Bey; büyük bir sanatkâr olduğundan o kum havuzuna büyük bir "Türkiye Haritası" işlemiş, şehirlerimiz, nehirlerimiz, dağlarımız, ovalarımız kabartma olarak yapılmış, bizler daha yedi/sekiz/dokuz yaşlarında Türkiye coğrafyasını iyice öğrenmiştik. Zeki Bey'in babası, Düyûn-ı Umumiye Memurluğu yaptığından, evde eşi ve çocuklarına Osmanlı borçlarının nasıl ödendiğini, Türk köylüsünün yetiştirdiği bütün ürünlerin ellerinden alındığını, deniz ve tren yollarının yabancılar tarafından nasıl işletilip elde edilen kârın yurtdışına nasıl çıkarıldığını ve tüm bunlara "KAPİTÜLASYON" denmiş olduğunu anlatmış olsa gerek ki; Zeki Bey'in daha çocuk yaşta kapitülasyonlara dış bilemeye başladığını çok sonraları anlamaya başlamıştım. Daha ikinci sınıfta iken, bütün sınıf bu kelimenin anlamını bilirdik ve Atatürk'ün kapitülasyonları nasıl kaldırdığını anne ve babalarımıza anlatırdık. Yerli malın kıymetini daha küçükükken öğrenmiştik.

Zeki Bey'in babası, Düyûn-ı Umumiye Memurluğu yaptığından, evde eşi ve çocuklarına Osmanlı borçlarının nasıl ödendiğini, Türk köylüsünün yetiştirdiği bütün ürünlerin ellerinden alındığını, deniz ve tren yollarının yabancılar tarafından nasıl işletilip elde edilen kârın yurtdışına nasıl çıkarıldığını ve tüm bunlara "KAPİTÜLASYON" denmiş olduğunu anlatmış olsa gerek ki; Zeki Bey'in daha çocuk yaşta kapitülasyonlara dış bilemeye başladığını çok sonraları anlamaya başlamıştım. Daha ikinci sınıfta iken, bütün sınıf bu kelimenin anlamını bilirdik.

1939'da biz daha birinci sınıftayken, öğretmenimiz bir gün sınıfa neşeli bir şekilde girdi ve; "-Çocuklar bugün benim bayram günüm çünkü Türk mühendisleri Doğu Anadolu'daki Raman Dağımızda petrol kuyusu açmışlar ve bol miktarda petrol bulmuşlar." diyerek sevincini bizlerle paylaşmaya çalıştı. Büyük bir pedagog, iyi bir araştırmacı ve ayrıca sanatkâr ruhlu bir insan olan öğretmenimiz musiki ile de uğraşır, çok güzel keman çalar, kendi yazdığı mûsamelerle bize onlarca okul şarkısı ile konserler verdirtirdi. Bir keresinde Saadetin Kaynak'ın "Fırat" isimli şarkısını okumak için güzel sesli Bedriye Yolaç adlı sınıf arkadaşımıza solistlik görevi vermişti (iki sene evvel, gene sınıf arkadaşlarımızdan hukukçu Malik Danişman'la telefonda görüşüyordum. Kendisi eşiyile İzmir'e seyahate gittiğinde yolda hemşehrisi Buldan'lı bir gence rastlıyor. Malik, çocukluk anılarını anlatırken Bedriye'nin adı geçiyor. Buldan'lı genç; "Malik Ağabey, Bedriye benim halamdır, evi de buraya çok yakın istersen ziyaretine gidebiliriz" diyor. Malik kabul ediyor ve Bedriye'nin evine gidiyorlar. Orada kahveler içildikten sonra Buldan'da Yaşam Gazetesinde de çıkan benim bu yazımdan bahsediyorlar ve Bedriye Hanım yazıyı okuduğunu ifade ediyor ve telefonu Mahir'den alarak benimle konuşmaya başlıyor. Hâla sözkonusu şarkıyı ezbere bildiğini söylüyor ve okumaya başlıyor. Telefonu tekrar Malik aldığı anda, Bedriye'nin tekerlekli sandalyesiyle pencere kenarında ağlamaya başladığını belirtti ve bu durum beni de çok hüznlendirdi.) Gene bir seferinde öğretmenimiz Zeki Ülkü "Çocuklar bugün size; ikiyüz sene önce İsmail

Dede Efendi diye bir bestekârimız tarafından bestelenmiş 'Yâr Meşam-ı Hâtıra Bû-yi Gül-i Sefâ' isimli bir şarkıyı öğreteceğim" dedi ve öğretti.

Eski Hükümet Konağı içindeki parkta bulunan, şimdi kahvehane olarak kullanılan binanın içinde bugün kontrplaklarla kapatılmış bir sahne vardır. O sahenin duvarları canlansa da Zeki Ülkü'nün kemanının seslerini, nutuklarını, bizlerin faaliyetlerini dile getirebilse... İki rakamlı sayıların bizim tarafımızdan ezbere çarpılması ve neticeyi ancak sigara kapaklarına yazarak bulabilen seyircilerin " Vallahi doğru!" demeleri hiç unutulabilir mi? Zekâ yarışmalarında, yaşça bizlerden biraz büyük olan 399 Fehmi Kırsoy, 85 Mustafa Terzioğlu, 170 Tahsin Yavaş'ın eline kimse su dökemezdi. Hele o arkadaşarımdan merhum Mustafa Terzioğlu tam bir harika çocuktur. 1941 senesi, İsmet İnönü roman ödülünü alan Halide Edip Adıvar'ın "Sinekli Bakkal" romanından öğretmenimiz sınıfta bahsetmişti. On gün kadar sonra Mustafa Terzioğlu, bir sarı defter dolusu roman çalışmasını sınıfa getirin-

Denizli İstiklal İlkokulu Öğretmeni iken, Cumhuriyet Bayramı Konuşması 29 Ekim 1947

Zeki Ülkü Bey, Ankara Ulus'daki Atatürk heykeli önünde Mayıs 1948

ce hepimizin ağız açık kalmıştı. Rahmetli arkadaşımız okuyabilseydi bugünkü üniversitelerin birinde profesör olarak çalışabilirdi. Heba olmuş arkadaşlarımızdan birisidir. Ruhu şad olsun.

Zeki Ülkü, kendini gösterememiş büyük bir hatipti. Bütün bayramlarda kürsüler onusuz olmazdı. Bir bakmışsınız, Yazlık Park Sinenması'nda perdenin önüne çıkmış, seyircilere günün önemi ile ilgili nutuk söylüyor veya aşılardan önemi hakkında halkımızı bilgilendiriyor... Hatta bazı akşamlar Buldan'ın dokumacı gençlerine küçük Halkevi'nde temsiller oynatarak, sosyal etkinlik yapımlarına olanak sağlardı. Derslerimizde,engin tarih bilgisini menkıbelerle süsleyip bize anlatır, hepimizi heyecanlandırır. Pratik bilgilerimizin çoğunu ondan öğrenmişizdir. Mesela yönlerin nasıl bulunacağı... Açık gecelerde Kutup Yıldızı'nın nasıl görüneceği... Ayın her gün bir öncekine göre 52 dakika geç doğduğunu ondan öğrendik ve onun sayesinde bugün bile bu konularda ahkâm kesebiliyoruz. Mayıs ayı sonunda güya okullar kapatılır. Ne mümkün! İki gün sonra bizim sınıf sabahtan öğleye kadar çantasız olarak gider pratik dersler görür, problem çözer, tarihi menkıbeler dinler, spor yarışmaları yapardı. Hafta sonları bir sürü kitabı bir haftalığına öğretmenimizin elinden alırdık. Okul bahçesindeki çitlenbik ağacının altı, sanki Eski Yunan'daki Sokrates'in dershanesi gibiydi. Zeki Ülkü Bey; çok büyük bir Atatürk hayranıydı. Onun, Gençliğe Hitabesi'ni bütün sınıfa ezbere okutur,

hatta bazılarımızı da İsmet İnönü'nün Atatürk'ün ölümünde "Vatan sana minnettedir" diye biten söylevini ezbere okuturdu. Bunun en yakın şahidi de kadim dostum Ali Yazıcıoğlu'dur.

1953 senesinde ben Ankara Askeri Tıbbiye Okulu'nda okurken öğretmenimden bir mektup aldım; "Yılmaz, Milli Eğitim Bakanlığı, 'Gençliğin Atatürk'e Cevabı' diye bir yarışma başlattı. Ben bir yazı ile müracaat ettim, ama bir cevap alamadım. Sen bakanlığa gidip, bir araştırabilir misin?" diye yazıyordu. Hemen ertesi gün Milli Eğitim Bakanlığı'na gidip, Müracaat kısmına nereye başvurulacağını sordum. Neticede oradaki sorumlular; "Evet, Zeki Ülkü Bey'in yazısını aldık, ancak Üst Kurul'umuz yazısını çok beğenmekle beraber, yazıdan esinlenerek kendilerinin kurul olarak yazdıklarını" söylediler. Ben de öğrendiklerimi hemen mektuba döküp, öğretmenime bildirdim.

Onun birçok öğrencisi üniversiteleri bitirip yurt hizmetinde çalışmışlardır. Duyduklarıyla herhalde çok iftihar etmiştir. Buldan'ın çalışkan Belediye Başkanı, Dr. Abdullah Sayiner ve Behçet Uz'un nasıl heykellerini yaptırdıysa, Zeki Ülkü adını da hiç olmazsa çıkmaz bir sokağa koydura bilse... Hem onun aziz ruhunu şad edebilecek, hem de halen hayatta olan biz öğrencilerini ziyadesiyle hoşnut edecektir. Zeki Ülkü'nün yıldızlar içinde yatması dileğiyle...

Yanana ıra ,Yakana odun. Kalana kl, Gzyaşına; kan
Kana “katran” dediler, “Yanan ben, Yakan benden” dedim;
Glverdiler...

KARA KATRAN

Yazı ve fotoğraflar: Zeki AKAKÇA

Başı dumanlı, ala karlı dağların eteklerinde kalan ormanlık alanlarda bilge ihtiyarlara benzeyen yaşlı ağaçların oluşturduğu özel bölgeler vardır. Çoğu zaman kendine has olan bu yerler kimi zaman normal ormanın içinde ölü ağaçlar olarak ayakta dururlar. Yaşamları fiziki olarak sona ermiş olan bu değerler doğanın vereceği kararla yahut insanlarca yapılacak kesim faaliyetinde yere indirilerek fiziki varlıklarını da kaybedeceklerdir...

Artık yere düştükleri andan itibaren ya odun, ya sanayi için kereste veya çıra olarak anılacaklardır. Çoğu yerde enkaz, çürük, dikili kuru olarak da tanımlanacaklardır. Adına ne denirse densin artık onlar “ölü” bilgelerdir.

Öyle ki yıllar yılı gökyüzüne uzanan dalları yaşlılıkla beraber tersine dönüp toprağa doğru eğilmeye başlar bu ağaçların. Bu bir gözü toprakta olan yaşlı insanlara da benzetilmektedir. “Toprakten geldik toprağa döneceğiz” felsefesinin kanıtıdır bu görünüş.

Böylesi coğrafyalarda bulunan ekonomik ömrü bitmiş artık doğaya canlı olarak katkısı olmayan yaşlı ağaçların özleri toprak olup geri dönmeden önce insanlarca son bir kez daha ekonomik gelir amaçlı kullanılır. İşte bu noktada özleri yani çırası kalan enkaz ya da ölü denilen çıralı ağaçlar orman içlerinden ayrı bir sistemle toplanarak ekonomiye kazandırılır.

Katranın kullanım alanları

Bu gün endüstriyel olarak yararlanılmakta olan bu ürünler teknolojinin gelişmediği, tıbbın ileri olmadığı dönemlerde ilaç ve ilaç yapımında kullanılan hammadde ve hatta bizzat şifa amaçlı ilaç olarak değerlendirilmiştir.

Akdeniz ve Ege bölgesinin birçok yerinde ağaçlardan elde edilen katranların keçi sürüleri, deve sürüleri ve diğer büyükbaş hayvanların hastalıklarında tedavi amaçlı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Yine daha özel ağaçlar olan ardıç, andız gibi ağaçların katranları ise insanlarca (günümüzde de) ilaç olarak kullanılmaktadır.

Kara katran ahşap aksamli üretim ve ulaşım araçlarında koruyucu, ömrünü uzatıcı olarak ta kullanılır. Kağınların ahşap tekerleri ile aksamlarının katranlanması, at arabalarının ahşap bölümleriyle metal bölümleri arasındaki aşınmaya müsait bölgelerinin korunması için, yine benzeri şekilde iş ve işçilerin kullandığı günlük çalışmalarındaki alet-araç ve gereçlerin korunması, dayanıklılığının artırılması içinde katran kullanılmıştır. (halı kilim tezgâhları, dokumadaki küçük el gereçler, kırsal kesimde kullanılan diğer araç ve gereçler gibi)

Katran hangi ağaçlardan nasıl ve kimlerce çıkarılır?

Katranı çıkacak ağaçların yaşlı ve gövdelerinin çıralı-özlü olması gerekir. Zira reçine yaşlı ağaçların gövdesi ile köklerinde yoğun olarak bulunur. Yaşları yüz hatta bin yıllara varan yaşlı ağaçlar ormanda tespiti yapılan alanda "Çıracılar" tarafından kesilerek istiflenirler. Bahar başında karların henüz eridiği havaların yumuşamaya başladığı özel zamanlarda başlayan bu macera işler ne zaman biterse o zamana kadar sürer.

Bu süreçte yaşanan acı, tatlı anılar, sevgiler, aşklar, kazalar, yaralanmalar hatta ölümler olur. Hayatın içinde ne varsa katrancılar-çıracılarda da aynısı vardır. Dağlarda olmak mahrumiyeti yaşamak yerleşim yerlerinden uzakta olmak engel değildir birçok şeye.

Katrancılar dağların beyaz karlarına, yeşil ormanlarına, gökyüzünün mavisine vurgundurlar. Onların şarkısını rüzgâr, ağaçlarını da su söyler.

Dağların soğuğu yakarken yüzlerini, bedenlerinin suyunu da yaz sıcaklarının çekmekte olduğunun farkında olmaz katrancılar...

Katrancılar-Çıracılar çalışacakları dağlarda önce "yatak yeri" dedikleri barınaklarını inşa ederler. Barınaklar su kaynakları kenarına, rüzgârdan korunaklı, yabancı hayvanlardan uzak sel ve yangın anlarından en az etkilenecek yerlere yapılır. Barınaklar daha çok yıkılmış ağaçların sağlam kalan dış bölümlerinin büyük parçalarından tahta olarak kullanılacakların ayrılmasıyla ve onları ayakta tutacak iskeleti oluşturan genç ağaçların konik şekilde başlarının bağlanarak "çetme" dikilmesiyle kurulur.

Barınakların bitişiğine yük taşıyan hayvanlar öküz ve katırlar için de yerler yapılır. Onların da insanlara yakın olması gerekir. Zira geceleri ayı, kurt benzeri yırtıcılar hayvanlara saldırmamalıdır. Yine bu yaşama ailece gelindiğinde keçi ve koyunlar için ağıl, tavuklar için kümes gibi mini ağıllar ile yiyecek depoları da yapılır.

Çıra kesimi işinde sadece erkekler yer almazlar. Ailelerin diğer fertleri kadınlar ve çocuklar da çalışırlar. Kısaca katrancılık ailece çalışılan bir iş koludur aynı zamanda. (Bu tür bölgelerde özellikle tarımsal faaliyet yapmaya yeterli toprağı - sermayesi olmayan aileler daha çok bu işi yaparlar) Barınakların yapılması, yerleşilmesi sonrası hızlı bir şekilde işe başlanarak çıra kesilecek alanda çalışmaya başlanır.

Katrancıların çalışması

Sabah şafak vakti kalkılarak önce ateş yakılır hayvanlara yem ve su verilir. Yemek hazırlanır. Kullanılacak araç ve gereçler yerlerinden çıkarılarak hazırlanır. Sabah erken başlanan iş aralıklarla akşamın karanlığına kadar sürüp gider. Bu zamanda eli balta tutan kadın - kız, yaşlı-geç kim varsa bir işin ucundan tutmak zorundadır. Bu çalışma temposunda ailenin kalabalık olması tercih edilir. Zira bu ortamda en pahalı şey iş gücüdür.

Günümüzde motorlu bıçkılarla yapılan ağaçların kesilip biçilmesi işleri daha önceleri iki kişinin karşılıklı kol gücüyle çektikleri “Kolastra” denilen büyük testerele yapılmaktaydı. Kesilecek ağacın düşürülmek istendiği yere göre önce “gever alması” yapılır. Dikili ağacın yıkılması istenen taraftan önce bir parça alınarak ağırlığın o tarafa kayması sağlanır. Bu çalışmalarda tecrübeli kişilerin olması şarttır. Aksi takdirde kazalar ve iş güclüğü artarak maliyeti yükseltip kazancı düşürebilir.

Yıkılan ağaçlar uzun ve sürünerek taşınacaksa yan dalları alınarak çifte koşulmuş öküzler tarafından (Boyunduruğa bağlı bir çift öküz, boyunduruğun ortasından bir düzeneğe ağaçları taşımasına çifte koşmak denir) istif (ster) yapılacak yere götürülür. Katır ya da beygirler daha hafif olan bölümleri; ya sürütme yöntemiyle ya da sırtlarına yüklenerek taşırılır.

Çıraların sürütme yapılarak yahut sırtlanarak getirildiği yerde belirli uzunlukta kesilerek taşımayı kolaylaştıracak duruma getirilmeleri gerekir. Buna “sterleme-istifleme-katarlama” denir. Yüksekliği ve eni ilgililerce belirlenen bu yöntem odun işi için de geçerlidir. Sterlenen yada katarlanan çıralar katran ocaklarının bulunduğu bölgeye yahut orman işletmelerinin depolarına ayrıca nakledilirler.

Yaşadıkları yerde bin yıllara
meydan okuyarak yaşamış ağaçların
trajik sonudur bu bir başka bakışla...

Diğer yandan muhtaç insanlara
azda olsa ekmek-aş kapısı.

Yaşamın gereği midir?
Süreç, ekolojik bir döngü müdür yoksa?

Ya da kim bilir belki de
başka bir şey koymak gerekir adına...

Bu taşıma işi de ayrı bir ritüeldir. Tıpkı kesim ve sürütme işlerinin ayrı ayrı görsellik ve törenimsi anlar ihtiva ettiği gibi. Burada da yine aile sistemi geçerlidir. Yüklemelerde kadın-erkek gücü yeten herkes çalışır. Toplanan ve taşınan çıraları orman işletmeleri ihale yöntemiyle katrancılara satarak katran elde edilmesinde bir başka aşamayı geçmeyi sağlarlar.

Ocaklara Çıraların gelişi...

Orman işletmesinden alınan ve ocaklara taşınan çıranın gelişi ocaklarda çalışanlar için ayrı bir anlam taşır. Ocakların yakılması, katranın boşaltılması kadar kısa değildir süreç.

Sadece katran için çıra değildir gerekli olan. Çıralardan katranın çıkarılması esnasında gerekli olan ısıyı da sağlamak gerekir bu süreçte. Bu da yine aynı ormanlardan elde edilen odunların ocaklarda yakılmasıyla gerçekleşecektir. Katrancı çıra satın aldığı orman işletmesinden birde ısı değeri yüksek olan odun almak zorundadır ocakta yakıp çıradan katran çıkarmak için... Yanan ile yakan"ın kaderidir bu aslında...

Katran ocaklarında çalışmalar

Katran ocaklarında her yıl katran kazanları yenilenir, tamir edilir, dış ocaklar yeniden yapılır. Taş- çamur ve ocak boruları tek tek elden geçirilir. Odun yaranlar ile ocak yakanlar, odun getirenlerle, çıra dizener, çıkan kömürü çuvallayanlar ile katranı tanklara dolduranlar hep ayrıntılara dikkat etmek zorundadırlar. Bu sürece dahil olan hemen herkesin ortak noktası "Kara katran ve İstir"...

Katran Ocağı

Yüksekliği yaklaşık 3 metre, genişliği de yine yaklaşık 2,5 metre olan altı kenarlardan ortaya doğru çukur olan ve o çukurdan (katran burada toplanıp akacaktır) boru çıkışı bulunan kazanın bir de üstten kapağı bulunur. Bu içindeki çıraların ısıdan etkilenerek buhar ve basınç sebebiyle pat-

lamaması için emniyet almaya da yarar aynı zamanda.

Kazanın içine uygun ölçülerle kesilmiş ve insan gücüyle baltayla yarılmış çıralar sıralı ve sıkışık 2 yahut 3 kat üst üste gelecek şekilde dizilir. Kazanın ağzı kapatılır. Kapağın üstüne toprak atılır ve katran kazanının içi ile ilgili işlem tamamlanmış sayılır.

Sıra Katran Ocağının yakılmasında...

Yere dik olarak duran bu kazanın etrafında yani dışında ateş yanacaktır. Bu ateş odun ateşidir. Ateşin etkisinin yüksek olması kazanı dışarıdan ısıtması için kazan çevresinde ateşin dönmelerini temin amaçlı bir dış duvar yada kazanı çevreleyecek şekilde taş ve çamurdan duvar - dış kazan odun bittikçe açılarak odun atılır ve kazanın içindeki çıraların öz suyunu ateş ile temas etmeden bırakmasına kadar işlem sürer. "Katran kazanında kaynamak" deyimi belki de buradan gelmektedir. Ateşi dışı vermeyen bir taş duvar yapı ve onun içinde her rafı kapalı metal bir kazan üstelik dışında yüksek ısı ile yanan ateş o sıcaklıkla köz olan çıralar ve alttaki boru vasıtasıyla son zerresine kadar sızdırılan ağacın kanı! Kara katran...

Ateşlemeden sonra bu kapı kapatılır odun bittikçe açılarak odun atılır ve kazanın içindeki çıraların öz suyunu ateş ile temas etmeden bırakmasına kadar işlem sürer. "Katran kazanında kaynamak" deyimi belki de buradan gelmektedir. Ateşi dışı vermeyen bir taş duvar yapı ve onun içinde her rafı kapalı metal bir kazan üstelik dışında yüksek ısı ile yanan ateş o sıcaklıkla köz olan çıralar ve alttaki boru vasıtasıyla son zerresine kadar sızdırılan ağacın kanı! Kara katran...

Katranın macerasının ilk bölümü bu noktada büyük kaplara katran aktarılırak biter.

Ama katrancıların macerası durmaz sürer.

Kanı alınan çıraların kalan posası kara kömür ağzı açılarak soğumaya bırakılır. Kömür kazanının sıcaklığı hayati tehlike yaratmaktan uzaklaşınca bu kez dirgenler yardımıyla kömür dışarı alınarak kazan boşaltılır.

Dışarıya alınan kömürler su sıkılarak soğutulur ve çuvallanarak satışa hazır hale getirilip beklemeye alınır. Soğuyan katran ile kömür ala karlı dağlarda yaşayan ağaçların ulu gövdesinde kan-can iken şimdi kapalı varil ile plastik çuvallarda satışa hazır "mal" olarak ortadadır.

Yaşadıkları yerde bin yıllara meydan okuyarak yaşamış ağaçların trajik sonudur bu bir başka bakışla...

Diğer yandan muhtaç insanlara azda olsa ekmeğe-aş kapısı.

Yaşamın gereği midir? Süreç, ekolojik bir döngü müdür yoksa?

Ya da kim bilir belki de başka bir şey koymak gerekir adına...

" Hikayenin kahramanları, ömrünün son demlerini yaşamakta olan bu "geleneksel üretim şeklinin" yaşaması için Denizli'nin Beyağaç ilçesi Sandıras dağı eteklerinde yaşatmaya çalışmaktadırlar."

DE- Tİ DENİZLİ'DE TİYATRO VAR!

Serap CEREZCİ

Tiyatro... Binlerce yıl öncesinin ritüel ve şenliklerinden doğan ve hep var olacak bir sanat. Bu sanata aşkla bağlanmış Naif Heveskâr Çıracı olarak, yaşadığımız coğrafyadan geçen tüm sanatçıları yad etmeyi kendimize görev edindik. Bizden öncekilerin neleri, nasıl, hangi şartlarda başardığını bilirsek bu bizlere itici bir güç oluşturur ve daha iyiyi yakalarız diye düşündük.

Denizli adeta antik tiyatrolar cenneti diyebiliriz. Bugüne kadar yapılan kazılar sonucu ortaya çıkarılmış olan Hierapolis Antik Kenti'nde bulunan büyük tiyatro, M.S. 2.yy. ortalarında yapıldığı belirtilen Yenicekent Belediyesi sınırlarında yer alan Tripolis Tiyatrosu, Hellenistik döneme ait olan yine M.S. 2.yüzyıla ait olan Laodikeia'da bulunan Kuzey Tiyatrosu ve M.S. 79 yılına ait olan tiyatro yapıları; bu sanat da-

lının ne kadar saygın ve eski bir geçmişe sahip olduğunun göstergeleridir. Öyle ki Laodikeia kazılarını gerçekleştiren Prof. Dr. Celal Şimşek, "kazılarda ele geçirilen bir yazıtta bir komedi sanatçısının rolünü çok güzel yapmasından dolayı, bronz heykelinin yapılmasında sadece Laodikeialıların değil, Bergamalılar'ın da katkı sağladığını bu bilgilerden yola çıkarak kentte sanata ve sanatçıya büyük önem verildiğinin" görüldüğünü belirtmektedir. Yine 20.Ra.1310 (Hicrî) tarihini taşıyan "Denizli'den Serkez Gümüşyan'ın muvâkkat olarak tesis edilecek yer için kendisinin musiki, temaşa ve tiyatroya kabiliyeti olduğundan imtiyaz talebinin vilayetçe uygun görülmesi" şeklindeki Osmanlı belgesinden de anlaşılacağı üzere yaşadığımız şehir sekteye de uğrasa tiyatronun kalbinin attığı bir yerdir. Tiyatro bizlerden önce olduğu gibi bizlerden sonra da yaşamaya devam edecektir. Bu du-

rum, "Tiyatro ölmez seyircisi ölür" sözünün gerçekliğini bir kez daha kanıtlanmaktadır.

Görüldüğü üzere, "Denizli Tiyatro Tarihi" başlı başına bir tez konusu olmaya aday görünmektedir. Bu yazının amacı; kibriti ateşleyerek araştırmacılara esin kaynağı olmak ve konunun araştırılmasını ummaktır. Bu bağlamda, girizgâhın ardından biz asıl yazım konumuza, 1980 darbesinden hemen sonra taşrada yeşeren tiyatro hareketine kısaca De-Ti olan, Denizli Tiyatrosu tarihine geri dönelim.

De-Ti tarihini araştırmak istediğimizde ilk karşılaştığımız sorun, bize ilk elden sözlü tanıklık ve kaynak olabilecek kişilerin İstanbul'da yaşıyor olmasıydı. Denizli'de o döneme ışık tutacak kitap, dergi, broşür bulamadık. Günümüzün iletişim teknolojileri ile kendileri bağlantı sağladık. De-

Ti'nin kurucusu olan şu anda Cumhuriyet Kitap Eki'nde ve Tiyatro Tiyatro dergisinde köşe yazarlığı yapan, yazar, yönetmen, dramaturg ve öykü eleştirmeni belgeselci ve sinemacı olan Sadık Aslankara, oyuncu, senarist ve yönetmen Serdar Bordanacı, tiyatro ve sinema oyuncusu Murat Ergür ile iletişim kurduk. Yine ekip oyuncularından Denizli'de kalan drama öğretmeni Mustafa İkizoğlu ile de yüz yüze bir röportaj gerçekleştirdik. Dönemin belediye başkanı da döneme ilişkin hatıralarını bizimle paylaştı. Böylelikle tüm katılımcıların anlattığı anılar çerçevesinde sözlü tarih çalışması yaparak aşağıdaki yazıyı kaleme aldık. De-Ti tarihine emeği geçmiş, ismine ulaşamadığımız, kapısını çalamadığımız, belki de bu dünyadan göçmüş nice tiyatro emekçisini saygıyla anıyor, yaşayanlardan anlayış diliyoruz.

De-Ti'nin kuruluşunun askeri darbenin hemen sonrasına 1982 yılına uzandığını görüyoruz. İstanbul, Ankara, İzmir, gibi sanatın kalbinin attığı şehirlerin yanında taşra olarak nitelenen bir küçük şehirde bir avuç gönüllü insan bir araya gelir. Amaçları, samimi ve karşılıksız olarak yalnızca tiyatro yapmak, Denizli Halkı'nın, tiyatro sanatının farkına varmasını sağlamaktır. Kendi söylemleriyle "ekmeğini yedikleri, havasını teneffüs ettikleri kente tiyatro kültürü kazandırmak" istemektedirler. Denizli'deki tiyatro hareketi, M.Sadık Aslankara'nın ve Volkan Beşek'in, -salonu olmayan bir kentte- "Denizli'de neden tiyatro yapmayalım ki?" cümlesiyle başlar.

Asker kökenli belediye başkanı ve milli eğitim müdürünün görev yaptığı bir dönemde, taşrada özel bir tiyatro kurma fikri başlangıçta çılgınca, hatta ütöpik görünmektedir. Öyle ki, tiyatronun kurulmasından sonraki oyunlar sivil polisler tarafından izlenir. Milli eğitim müdürü olan emekli albay, okullarda gösteri yapmak istediklerini söyleyen tiyatroculara asker muamelesi yapar ve kıdem sırasına geçmeleri için tekmil verir. Sadık Aslankara ve öğrencileri biran şaşkınlıkla birbirlerinin yüzlerine bakarlar ve çaktırmadan hizaya giriyormuş gibi dalgalanırlar. Anlaşılabileceği üzere trajikomik görünen bu olay sıkıyönetimin ne denli kendisini hissettirdiği yıllar olduğunu göstergesidir.

Tiyatro kurma çabaları; ilerleyen dönemlerde, dönemin pek çok mülki amiri, gazetecisi, aydını ve iş adamının desteğini arkasına alacaktır. Tiyatro hareketinin başlatıcısı olan M. Sadık Aslankara'yı, öğrencileri ve Serdar Bordanacı, inatçı, üretken bir o kadar da cesur bir insan olarak tanımlıyor. Yapılan faaliyetlerin anlatıldığı basın bül-

tenlerine "İstanbul, İzmir, Ankara'da tiyatro vardır, Denizli de de vardır" yazarak büyük şehirlere adeta meydan okuyan bir insandı. "Bizlere, buradan İstanbul'a kafa tutacağız" diyen bir hocaydı sözleriyle tanıttı.

Aslına bakılacak olursak, bu meydan okumasında pek de haksız sayılmazmış. Çünkü 1980'lerin sonu 90'ların başlarında, İstanbul'da elli altmış tane özel tiyatro varken, Anadolu'da yalnızca Denizli'de özel tiyatro mevcutmuş. Ekibin felsefesi de "iddian yoksa sanat yapma"ymış.

Bu bağlamda, "Ayakları yere basmayan bir hoca" olarak eleştirilen M. Sadık Aslankara ve ekibinin dönemin yoksunlukları içerisinde Denizli'den bütün Türkiye'ye çığlık olarak yayılmak istemeleri, inançları ve kendilerine olan güvenleri takdire şayan bir görünüm arz etmektedir. İlerleyen yıllarda M.Sadık Aslankara, Salihli'de tiyatro kurma girişimlerinde karşılaşılan zorlukları anlattığı 1993 yılında ilk kez yayımlanan, "Bir Yüz Bir Giz" isimli romanında aslında kendi yaşadıkları sıkıntıları üstü kapalı da olsa anlatmaya çalışacak adeta okurlarına içini dökcektir.

De-Ti; M. Sadık Aslankara yönetiminde, Denizli Çocuk Tiyatrosu olarak perdelerini, ilk kez 6 Kasım 1982'de Belediye Sinemasında açmıştır. Bu sinema eski belediye başkanlarından Turan Bahadır'ın yaptırmış

olduğu, her türlü eğlencenin de yapıldığı, küçük bir sahnesi olan Bugünkü Babadağlılar İşhanı'nın yanındaki eski hâl binasının üzerinde bulunan günümüzün Ceşenler Bowling olarak bilinen yapısıdır. Zaten o tarihlerde hali hazırda Denizli'de başka sahne de yoktur.

Denizli Tiyatrosu (De-Ti), vergi dairesine kayıtlı, vergilerini ödeyen, özel tiyatro statüsündedir. Kurulduğu tarihten itibaren on yıl boyunca kültür bakanlığından devlet yardımı alacaktır. Sadık Aslankara; tiyatronun yapımcısı, sahibi, işvereni konumundadır. Çalışanların tümü de -primleri zaman zaman ödenemese de- sigortalıdır.

Tiyatronun ortalama yirmi kişilik ekibi, dönemin Denizli Eğitim Enstitülü öğrencileri ile tiyatroya gönül veren lise, ortaokul ve ilkokul talebelerinden oluşmaktadır. De-Ti'nin ilk üç yılında tek kadrolu oyuncusu Serdar Bordanacı'dır.1983- 1984 yıllarında kadro yetersizliğinden, Ankara'dan devlet yardımıyla dört oyuncu getirilir ve geçici olarak görev yaparlar. De-Ti, var olduğu dönem içerisinde adeta bir okula dönüşecektir. Bu okul kadrosu arasında kimler yoktur ki ... Tekin Temel, Manisa Akhisar'dan gelerek "ben tiyatro yapmak istiyorum" der ve ekibe katılır. Pek çok film den ve diziden aşına olduğumuz; "Deli Yürek" dizisinde oynadığı "Kuşçu" tiplemesi ile gönüllere taht kuran, sevilen oyuncu Emin

"Vefa duygusu unutulmasın. Umarım biz de bu kubbede hoş bir sâdâ bırakırız. Bizim için de adam gibi adamdı derler. Tüm tiyatroculara genç kardeşlerimizi saygıyla selamlıyoruz".

Sadık ASLANKARA

Gürsoy, Zafer Oruç, Dostlar Tiyatrosu'nda yirmi iki yıl oyuncu ve yardımcı yönetmen olarak çalışan, 90'ların kült dizisi olan "Bizimkiler"de, Umur Bugay'ın asistanlığını, aynı dizide oyunculuk yapan, "Büyük Umutlar" dizisinin de senarist ekibinde yer alan Serdar Bordanacı, 1993 tarihinde vizyona girmiş olan "Bir Düğün Masalı" isimli sinema filminde karşımıza çıkan Derya Herek, "Anayurt Otel" filminde oynayan Tahsin Önal ve Tamer Şarkaya bu isimlerden yalnızca bazılarıdır. De-Ti döneminde Denizli, aynı zamanda tiyatro sahne sanatları bölümlerine çok sayıda öğrenci yerleştiren örnek bir kent konumuna gelmiştir. Örneğin Tekin Temel ve bu yazının yazıldığı dönemde "Tiyatro Alkış" "Pijamalı Adamlar" oyununda karşımıza çıkan İzmir

De- Ti oyuncusu Serdar Bordanacı

Devlet Tiyatrosu'nda ve Sadri Alışık Tiyatrosu'nda görev yapmış, pek çok dizide ve sinema filminde rol almış olan Murat ERGÜR, De-Ti ile tiyatro sahnesine merhaba der. 1987 yılında, ondört yaşındayken Denizli Belediyesi'nin açmış olduğu konservatuar sınavında, dönemin ünlü hocası olan Mahir Canova tarafından seçilerek tiyatro bölümünü kazanan, Dinçer Sümer ve Şener Kökkaya'dan dersler alan Murat Ergür; liseye devam etmek adına iki ay sonra istemeyerek de olsa konservatuarı bırakacaktı. Çocuk kalbinde yaşadığı hayal kırıklığına dayanamayan babası; oğlunu, arkadaşı Sadık Aslankara'ya emanet edecekti.

De-Ti faal olduğu yıllarda, Sadık Aslankara'nın yazıp yönettiği, "Çat'la Pat", "Keleşler Devlere Karşı", "Sevgili Eşğim", "Hırgür'le Kemgöz", "Yoklar Dağındaki Nar", "Dünya Bir Güvercin" adlı çocuk oyunları ile "Mantar Apartmanı", "Yollar Yolcular", "Duvalların Ötesi" (Turgut Özakman), "Bozuk Düzen" (Güner Sümer), Çehov öykülerinden Neil Simon'un yazdığı "Sevgili Doktor" oyunlarını sahneler. Tiyatro bünyesinde usta çırak ilişkisinin belki de en büyük kanıtı; Sadık Aslankara'nın; Haldun Marlalı'nın yazmış olduğu "Leylek Sultan" oyununun yönetimi "bu oyunu sen yönet" diyerek Serdar Bordanacı'ya bırakması tabiri caizse el vermesidir.

1987 yılına gelindiğinde; De-Ti'nin kuruluşunun beşinci yıl etkinlikleri çerçevesinde, Cumhuriyet Gazetesi İstanbul temsilcisi Reha Öz'ün "Dünya Bir Güvercin" isimli öyküsünü müzikli, danslı, interaktif bir çocuk oyununa uyarlayan Sadık Aslankara ve öğ-

rencilerinden bahsederken gazeteci Zeynep Oral;Denizli'deki tiyatro çalışmalarını Milliyet Sanat Dergisi sütunlarına "Denizli'de koca yürekli ak güvercinler var" cümleleri ile taşıyacaktır.

Gelgelelim bu kocaman yürekli insanların hali hazırda bir tiyatro sahneleri bulunmamaktadır. Bugün basit bir sorun gibi görünün sahne yoksunluğu o dönemde oldukça zaruridir. Çünkü en azından sahneleri de bulunan 1980 öncesi Denizli sinemaları, -Cem, İnci, Venüs, Ferah, Rüyam ve Yeni Sinema- deprem, yol geçecek, yangın, ekonomik ömrünü doldurduğu gerekçeleri ya da sırf rant uğruna yıkılmıştır. Yani 1970'li yılların sonuna doğru Denizli'de yalnızca Belediye Sineması kalmıştır. De-Ti provalarını, dönemin inşaat mühendisi Mehmet Acar'ın "çocuklar istiyorsanız burada çalışın" dediği inşaat ofisinin yan tarafında bulunan inşaat malzemelerini koyduğu bir depoda alır. Çimento torbaları ve kürekler arasında adeta oyun inşa edilir. Oyunun sahneleneyeceği "Belediye Sineması'nın gösteri için ücret alması nedeniyle ancak genel prova, oyundan üç gün önce yapılır.

Yaşanılan teknik sıkıntılar da işin çabasıdır. 1980'li yıllarda oyun afişleri "Serigrafik baskı ile hazırlanmaktadır. Matbaacı ücret almadan baskı yapmayı kabul eder, ancak hiç olmazsa baskı için gerekli ipeğin teminini ister. İpek, Denizli'de bulunmamaktadır. Serdar Bordanacı o günleri hatırlarken; "Yoklar Dağındaki Nar" oyunu için sabah 5 otobüsü ile gittim, akşamüstü döndüm ve genel provaya girdim. Dekor, kostüm derken eve beş gün uğramamışım prömiyer-

De- Ti oyuncusu Murat Ergür

Yollar Yolcular adlı oyundan

Mustafa İkizöğlü - Murat Ergür

den sonra ancak gidebildim. Annem beni öldü sanmış ifadelerini kullanıyor.

DE-Ti'ciler, sahne olmaksızın çalışmanın zorluğunu anlatmak için dönemin belediye başkanının kapısını çalarlar. Kendilerine salon tahsis edilmesini isterler ve kendisinden söz alırlar. Belediye, işçi yemekhanesi olarak kullanılan yapıyı Nikâh Salonu ve Tiyatro salonu haline getirip, bilabedel De-Ti'nin hizmetine sunar. Oda tiyatrosunun hemen akabinde, kente, bugün de hizmet veren yegâne Açık Hava Tiyatrosu'nu kazandırır. Çatalçeşme Oda Tiyatrosu, bugün de inşa edildiği yerde varlığını sürdürmekte gerek tiyatro sezonunda gerekse tiyatro festivallerinde oyunlar burada sergilenmektedir.

Sevgili Eşğim adlı oyundan

Mantar Apartmanı adlı oyundan

Mustafa İkizoğlu

Nurhan Tekerek Arşivi

Yollar Yolcular adlı oyundan

Mantar Apartmanı adlı oyundan

Eski fotoğraflar Mustafa İkizoğlu arşivi

Mantar Apartmanı adlı oyundan

De-Ti'nin; Çatalçeşme'de sergilenen oyunlarına, mahalle muhtarları ile işbirliği yapılarak mahalle sakinleri davet edilmeye başlanır. Belki de Denizli halkı hayatlarında ilk defa tiyatronun nasıl bir şey olduğunu böylelikle görür.

Davet edilen Dostlar Tiyatrosu, Ankara Sanat Tiyatrosu, Dormen Tiyatrosu, Levent Kırca Tiyatrosu Denizli'ye gelir ve tiyatro oyunlarını sahnelerler. Amaç, hem tiyatro için gelir elde etmek hem de De-Ti'ye sahip çıkılması durumunda varılabilecek noktaların nereler olabileceğini halka gösterip, onlardan destek almaktır. Seçen, izleyen, bilinçli kaliteli bir seyirci kitlesi yaratmak da De-Ti'nin temel amaçlarından birisidir. Bunun için "tiyatro gişesi belli saatlerde açık tutulur. Teşrifat görevlisi göreve başlar ve kendisine özel üniforma giydirilir. Devlet tiyatrolarında olduğu gibi vestiyer açık tutulur. Oyun başladıktan sonra kesinlikle seyirci içeri alınmaz. Bir kişi de gelse sürekli temsil verilmeye çalışılır. De-Ti'nin ve Denizli Belediyesi'nin organizasyonu ile diğer yazımızda uzunca belirttiğimiz üzere Denizli'de Amatör Tiyatrolar Şenliği yapılmaya başlanır.

Ne yazık ki, bunca olumlu gelişmeye karşılık De-Ti 1989 senesine gelindiğinde bir takım sorunlarla karşılaşır. Oda tiyatrosunun ücretsiz olarak De-Ti'ye tahsisi, bazı çevrelerce tiyatrocular hakkında çıkartılan önyargılı söylemler, "yılıda yalnızca iki oyun sergilenmesi" "seyircisiz kalınması" gibi eleştiriler alır başını gider. Yaşanan bu gerilim, genel sanat yönetmeni olan Sadık Aslankara Denizli'den gitmesine neden olacaktır. De-Ti'nin en kıdemli oyuncusu Serdar Bordanacı da, karışıklıklardan ve belirsizliklerden sıkılır. 1987 yılında "iş adamı olacağım ben" diyerek İstanbul'a taşınır. Ne var ki bir kere sahne tozunu yutmuştur ya iflah olmaz. Yıl sonunda, Dostlar Tiyatrosu'nun kapısını çalar ve Genco Erkal'a "abi ben yerleri paspaslamaya geldim" der. Küs olarak ayrıldığı kente 90 yılında turneyle gelir.

Öte yandan Denizli'de yaşanan süreç de pek parlak değildir. Kendi söylemleriyle Çatalçeşme'den "kovulan, kentte istenmeyen" ekip olmuşlardır. Çalışmalarını İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün izniyle il halk kütüphanesinde sürdürmeye başlar. Kimi zaman kütüphane kimi zamansa bürolarda oldukça zor şartlar altında provalarını alırlar. Oyunlarını sergilemek için yine Ceşenler Bowling'e dönüşecek olan Belediye Sineması'na geri dönerler. Mehmet, İlhan ve Ahmet Çeşen kardeşlerin Denizli'deki

tiyatro hayatına büyük katkıları olmuştur. Aslında yaşanan taşrada sanat yapmanın zorluklarıdır. 1989 yılı "Yurttaş A" ve "Gişe" oyunları ile kapanır. 1990 yılında Sadık Aslankara, kendisiyle gelebilen öğrencileri Mustafa İkizoğlu, Ümit Aydın ve Oğuz Öz'ü yanına alarak tiyatroyu Ankara'ya taşır. Ankara'da okumakta olan öğrencilerinin de katılımıyla D (Düşünmek Denemek Demek için D) Tiyatrosu'nu kurarlar. Burada deneysel tiyatro çalışmaları yapılır. Slogan "röntgenci seyirci istemiyoruz"dur. "Kırk Yaş Düşleri", "Mavi Gök Mavi Deniz" "Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri" isimli üç oyun çıkarılır. Ankara'dan kendi kentine turneye gelmek Çatalçeşme'de oyun sergilemek gibi tuhaf bir durumla da karşılaşılır.

Sadık Aslankara; 1993 yılında, "Perdeler Açılırken Siz Hiç Perdenizi Kapatdınız mı" başlıklı bir yazı yazarak eylemli tiyatro hayatına veda eder.1993- 1994 sezonunun son oyunu da Devlet Tiyatroları Genel Müdür Yardımcısı İzzet Ararat'ın "Otuzbeş Yaş" isimli oyunudur.

1990'larda varlığını kör topal sürdürmeye çalışan De-Ti'nin üyeleri, De-Ti'nin son dönem öğrencilerinden olan Murat Ergür, hocasından miras kalan misyonu sürdürmek ister. Dönem arkadaşı Mustafa İkizoğlu ile birlikte Denizli'de "Metropol Tiyatro"yu açarlar. Ne var ki bürokrasi ve dönem Türkiye'sinde yaşanan ekonomik kriz, De-Ti'cilerin Denizli'de tiyatro yapma isteklerini bir kez daha sekteye uğrattır. Murat Ergür, 1999 yılında İstanbul'a gider ve orada farklı tiyatrolarda görev alır. Grubun Denizli'de kalan üyesi Mustafa İkizoğlu ise Özel Pev Koleji'nde Drama Öğretmeni olarak görev yapmaya başlar. De-Ti dönemi böylelikle tarihin tozlu sayfaları arasına karışır. De-Ti'den sonra, günümüze değin Denizli'de pek çok özel tiyatro açılmış olsa da hiçbiri uzun soluklu olmaz.

Son söz yerine: Fark ettik ki söyleşi yaptığımız ya da ismi geçen bir döneme damgasını vuran tüm De-Ti emekçileri kırıncılıklarını dile getirmiş. Yokluklarla yaptıkları tiyatrolarına sahip çıkılmadığından yakınmışlar. Yıkmak yerine, üzerine bir tuğla konulsaydı bugün oturmuş bir şehir tiyatrosunun olacağı yönünde sitemlerini dile getirmişler. Shakespeare ve Brecht'in uçtuğu bir şehir için biraz hoşgörü ortamı yeterli olacakken sisteme kurban verildiklerinden dem vurmuşlar. Ne var ki hepsinin son cümleleri hemen hemen aynı... "Vefa duygusu unutulmasın. Umarım biz de bu kubbeye hoş bir sâdâ bırakırız. Bizim için de adam gibi adamdı derler. Tüm tiyatrocucu genç kardeşlerimizi saygıyla selamlıyoruz".

Eski fotoğraflar Mustafa İkizoğlu arşivi

Aslına bakılacak olursak, bu meydan okumasında pek de haksız sayılmazmış. Çünkü 1980'lerin sonu 90'ların başlarında, İstanbul'da elli altmış tane özel tiyatro varken, Anadolu'da yalnızca Denizli'de özel tiyatro mevcutmuş. Ekibin felsefesi de "iddian yoksa sanat yapma"ymış.

Keloğlan Devlere Karşı adlı oyundan

Keloğlan Devlere Karşı adlı oyundan

De-Ti Şen'den Bugüne

Denizli Uluslararası Amatör Tiyatrolar Festivali

Serap CEREZCİ

"Denizli Belediyesi Şehir Tiyatroları olarak, geçen sene Direklerarası Seyirci Ödülleri kapsamında, Jüri Özel Ödülü'nü kazandık; yurt çapında ses getiren amatör tiyatrolar festivaline ev sahipliği yapmanın haklı gururunu Şehir tiyatrosunun güler yüzlü, gönüllü kursiyerleri ile birlikte paylaşıyoruz. Daha nice yıllar amatör tiyatrolar festivalini hemŐehrlerimizle birlikte geçirmemiz temennisiyle..."

Sinan KÜÇÜKÖZ

Dile kolay... Bu sene Denizli'de Amatör Tiyatrolar Festivali'nin 31. si düzenlendi. Ulusal ve uluslararası pek çok amatör tiyatro topluluğu, Denizli'de bir hafta süresince tiyatronun renkli dünyasını ve festival coğkusunu yaşıttı. Dört farklı partinin belediye başkanlığını döneminde devam etmiş ve etmekte olan, çeyrek asrı devirmiş, gelen bazı sanatçı ve katılımcılarının bu dünyadan göçüp gittiği orta yaşlarını sürmeye başlayan bir insan olgunluğuna ermiş festivalin tarihçesini araştırmayı doğrusunu söylemek gerekirse oldukça renkli ve cazip bulduk. Denizli'de Şehir tiyatrosunun başlangıcı olarak karşıma çıkan De -Ti ile de bu sayede tanışmış olduk.

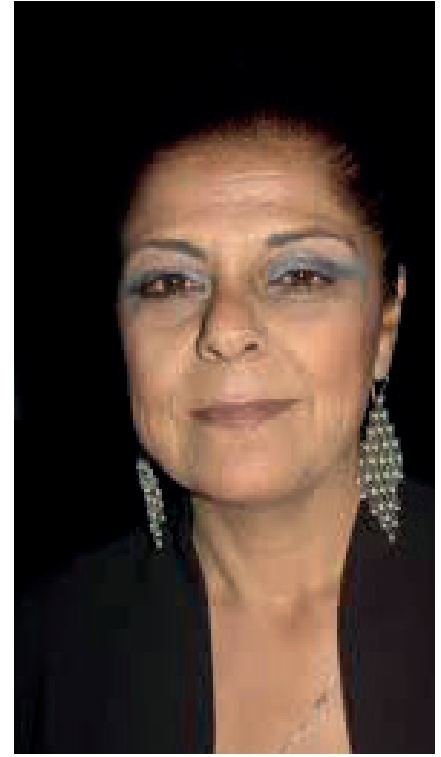

Fotoğraf : Cihan Çelebi 2015, Doğu Akdeniz Üniversitesi Müzikal Topluluğu

Festival tarihini yazarken, De-Ti kurucusu Sadık Aslankara, De-Ti oyuncularını Serdar Bordanacı, Mustafa İkizoğlu, Murat Ergür, dönemin Denizli Belediye Başkanları, Denizli Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları Genel Sanat Yönetmeni Sinan Küçüköz, Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sahne Sanatları Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nurhan Tekerek ile röportajlar yaptık. Denizli Hizmet Gazetesi Arşivi'nden istifade ettik. Denizli'de en uzun soluklu baskı yapan yerel gazete olması sebebiyle bu gazeteyi tercih ettik. Yazımızın mahiyetinin dar kapsamda olması, festivale emeği geçen herkesle iletişime geçip görüşmemize mani oldu. Ayrıca ulaşmaya çalıştığımız bazı kişilerle; kendilerinin söyleşiye vakit ayıramaması sebebiyle röportaj yapamadık. Bu çalışmamız; iddiadan uzak, aktif tiyatro ile yeni yeni haşır neşir olmaya başlamış bir çırağın emekleme aşamalarıdır. Yapmış olduğumuz sözlü tarih çalışmasının, ilerleyen zamanlarda daha kapsamlı ele alınacağına inancımız sonsuzdur. Bu hususta; Denizli'de, tiyatroya emek vermiş ustalarımızdan daha kapsamlı çalışmalar beklediğimizi de ifade etmek istiyoruz.

Söze ilk olarak De-Ti' nin (Denizli Tiyatrosu) düzenlediği, o dönemdeki ismiyle (De-Ti Şen) olan Amatör Tiyatrolar Şenliği'nin hikâyesini anlatmakla başlayalım. 1982-1987 yılları arasında De-Ti oyuncusu olan Serdar Bordanacı o günleri şöyle anlatıyor. "Ben aslen Orduluyum. Tiyatro tatile girdiğinde, yaz aylarında, Ordu'ya giderdim. Biliyorsunuz, Darülbeydi'den sonra ilk belediye tiyatrosu 1964 yılında kurulmuş olan Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu'dur. O.B.K.T.'nin tiyatro şenliği düzenlediğini öğrenince, Sadık Aslankara'ya (De- Ti Genel Sanat Yönetmeni) "Ağabey biz de liseler arası şenlik düzenleyelim" dedim. "Böylelikle hem gençlere tiyatroyu sevdirmiş olacak, hem de büyük sıkıntı yaratan oyuncu kadrosu için, kaynak yaratmış olacaktık".

Sadık Aslankara aynı sürece ilişkin anılarını bizlere aktarırken önemli bir misyona da değindi. "1985 yılı Unesco tarafından üye ülkelerde "Dünya Gençlik Yılı" olarak ilan edilmişti ve bu doğrultuda çeşitli etkinliklerle "Gençlik Yılı" olarak kutlanması önerilmişti. Ben de herkesin oyuncu, herkesin seyirci olduğu halkın ka-

Prof. Dr. Nurhan Tekerek
Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
Sahne Sanatları Bölüm Başkanı

2015 tiyatro festivali

2015 tiyatro festivali İran Artin Tiyatro

tılıminın sağlandığı, herkesin bağdaş kurarak şenlik sofrasında paylaşımda bulunduğu, sunumdan çok paylaşımın olduğu antik dönemlerdeki gibi hayal ettiğim bir şenlik yapmak istedim".

Dönemin Denizli Belediye Başkanı De-Ti'nin şenlik fikrine sıcak bakar.

Dönemin liselerine duyurular yapılır. Okulların müsamere kolları heyecanla çalışmalara başlar. Yine her zaman olduğu gibi; taşrada dönemin aydınları olan öğretmenler, öğrencilerini şenliğe hazırlarlar. Bu eğitim kadrosu içerisinde Mehmet Yazırlı, Gökhan Adalı, Meriç Adalı, Betül Kaplan gibi önemli isimler bulunmaktadır.

Mayıs ayında düzenlenen ilk şenliğe altı lise, yirmiiki öğretmen ve yüzbeş öğrenci katılır. Şenlik boyunca yedi oyun sergilenir. Festivalin ilk gününde, Altan Doğu, Bülent Berkman (Milliyet Sanat Dergisi Temsilcisi), Tahir Özçelik (Tiyatro eleştirmeni), Adalet Ağaoğlu (Roman ve oyun yazarı), Özden Çandır (Dönemin İl Kültür ve Turizm Müdiresi), Hüsnü Okumuş'un (Hürriyet Gazetesi Denizli Temsilcisi) katılımıyla Türk Tiyatrosu'nun içerisinde bulunduğu durumun tartışıldığı bir panel düzenlenir.

Şenliğin açılış oyunu, Nisa Serezli - Tolga Aşkiner Tiyatrosu'nun sergilediği Turgut Özakman'ın "Töre" isimli oyunudur. 19 Mayıs 1985 günü açılış kokteyli ile

başlayan ilk şenlik, 29 Mayıs günü Şenliğin sonunda, kapalı spor salonunda katılan gruplara farklı dallarda ödüller verilmesiyle noktalanır. Bu ödüller kapsamında, Cumhuriyet Lisesi dört dalda ödüle layık görülmüştür. Denizli Lisesi'nin yarışma dışı sergilediği "Deli Dumrul" isimli oyun büyük hayranlık toplamıştır. İkinci şenliğin Ege ileri çapında yapılacağı belirtilir.

1986'daki ikinci tiyatro şenliği Denizli İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Denizli Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü ve De-Ti tarafından organize edilir. İkinci yılla birlikte şenlik çevre ilçelerden ve Ege Bölgesi'nden gelen tiyatro grupları ile belirli bir ivme kazanmaya başlar.

İl genelinden Denizli Lisesi, Anafartalar Lisesi, Denizli Vali Vekfi Ertür Kız Meslek Lisesi, Çameli Lisesi, Denizli Eğitim Yüksek Okulu Tiyatro Topluluğu ile Aydın Kızılay Tiyatro Topluluğu, Söke Amatör Sanatçılar Tiyatro Topluluğu, Çine Meslek Lisesi şenliğe katılım başvurusunda bulunur.

19 Mayıs günü başlayan şenlik, Çatalçeşme Oda Tiyatrosu ve Açık Hava Tiyatrosu'ndaki gösteriler ile on gün sürer. Şenliğe konuk olarak katılan, 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tiyatro Topluluğu, elli kişiden oluşan dev öğrenci ekibiyle, Prof. Dr. Özdemir Nutku yönetiminde Turgut Özakman'ın "Resimli Osmanlı Tarihi" isimli müzikal oyununu sergiler. Şenlik kapsamında, Denizli Belediye Konservatuvarı çocuk korosu, Eriñ Özmen yönetiminde iki konser verir. Görüldüğü üzere şenlikte yalnızca tiyatro gösterimleri değil aynı zamanda müzik dinletileri de yapılmaktadır.

Şenliğe il dışından katılan ekipler, Pamukkale'de bulunan küçük pansiyonlarda misafir edilir. De-Ti'de bulunan gençlere; ekiplere ve oyunu izlemeye gelen seyircilere mihmendarlık yapmaları için görev verilir.

Bu şenlikte de, katılan ekiplere ödüller verilir. Ekip çalışması özendirme ödülü Denizli Vali Vekfi Ertür Kız Meslek Lisesi ekibine, sahneye koyma ödülü yine aynı lisenin iki bayan öğretmenini ve Yurt- Kur Müdürü'ne, "Bayan Oyuncu Özendirme Ödülü" Çine Meslek Lisesi ekibine, "Erkek Oyuncu Özendirme Ödülü" Aydın Kızılay Tiyatro Topluluğu'na verilir. Bütün bir yıl, şenlik için hazırlanan amatör oyuncular için alınan ödüllerin değeri paha biçilemez olsa gerektir.

1988 ve 1989 tarihlerinde düzenlenen De-Ti Şen'in konuklarından biri de Çukurova Üniversitesidir. D.T.C.F.'den mezun olduktan sonra, Adana'ya eğitim vermeye gelen kendisi de aslen Adanalı olan ilk "okullu"

2011 Festival Yürüyüşü - Sinan Küçüköz Arşivinden

İran Artin Theatre Ekibi 2015 Cihan Çelebi

Azerbaycan Tiyatro İşçileri Yönetmenlik Laboratuvarı Fotoğraf Cihan Çelebi 2015

tiyatro sanatçısı Nurhan Tekerek ve öğrencileri de iki yıl üst üste "Sahneye Koyma ve Özendirme" Ödüllerini kucaklayacaklardır. O günleri yad ederken Nurhan Hocamızın kullandığı "Çukurova'dan Denizli'ye uzanan tiyatronun oluşturduğu o eşsiz gönül köprüsü" ifadesi aldığı manevi motive edici gücü aldığı gösteriyor. Nurhan Tekerek Hoca o dönemdeki ruh halini şu sözlerle dile getiriyor. "Yıl 1986... Fakültelelere konulan seçimlik dersler kapsamında verdiğim "Tiyatroya Giriş" ve "Uygulamalı Tiyatro" derslerim... İçimde dönemin tüm ağırlığına rağmen taşıdığım ya da taşımaya çalıştığım o renkli

mi renkli, neşeli mi neşeli, eğlenceli mi eğlenceli, cıvı cıvı ve umutla karışık tiyatro yapma coşku. İşte bendeki bu coşku ve umut her şeye rağmen tiyatro yoluyla bir çekim merkezi oluşturdu üniversitede. Saded Aslankara ile tanışmamız da bu döneme denk düşer".

İşte böylesine hayat dolu olan genç hoca öğrencilerini arkasına topluyor ve Ephraim Kishon'un öykülerinden uyarladığı "Kısa Oyunlar"a, Polyakof'un "Bir Öykünün Öyküsü" ve Ionesco'nun "Önder"ini ekliyor "Kısa Oyunlar" ile ilk kez 1 Haziran 1988'de şen-

liğe katılıyor ve sahne alıyordu. Bu denli heyecana sahip olan genç bir hoca aynı zamanda şenlikte bir geleneği de başlatacaktı. Günümüzde de sürdürülen, halkın büyük ilgisini çeken, valilik önünden başlayıp Çatalçeşme Oda Tiyatrosu'na kadar süren, katılımcı ekiplerin oluşturduğu kostümlü, davullu zurnalı "Şenlik Yürüyüşü"...

Toplam dokuz tiyatro topluluğunun katıldığı şenlikte, Manisa, Samsun, Kayseri ve Adana'dan topluluklar katılmıştır. De-Ti de, şenlikte Fernando Arabal'ın "Cephede Piknik" ve Sedat Veyis Örnek "Pirinçler Yeşerecek" isimlerini taşıyan iki kısa oyunla sahne alır. Şenlikte tiyatro gösterileri dışında, Mehmet Çakır'ın fotoğraf sergisi, üç panel, beş fuaye söyleşisi ve De-Ti'nin müzik yönetmeni Oğuz Öz'ün müzik dinletisi gibi etkinlikler de gerçekleştirilir. Atatürk Ortaokulu'nun sergilediği oyun göz doldurur. Şenlik yurt dışında da takip edilmeye başlanmıştır. İki hafta sonra De-Ti, sahnelediği Turan Özdemir'in "Sevgiyi Büyütün Ellerinizde" isimli çocuk oyunu ile Hollanda'da daki Akdenizliler Kültür ve Sanat Dayanışma Vakfı'nın davetlisi olarak, turneye çıkar.

90'lara gelindiğinde ise siyasi ve kültürel konjonktürde yaşanan değişim, şenliğin

yapısal anlamda farklılaşmasına yol açar. Belediye başkanı değişmiştir. 1989 yılında Belediye Başkanı olan Ali Marım; Denizli Belediyesi Kültür Müdürü Halim Yazıcı ile birlikte, kısa adı TOBAV olan, başkanlığını Tamer Levent'in yaptığı Devlet Tiyatro Opera Bale Yardımlaşma Vakfı'nı Denizli'ye davet eder. Şenlikten festivale dönüşen etkinlik için katılacak ekipler, TOBAV tarafından belirlenir. TOBAV'ın Türkiye çapındaki amatör tiyatroların oyunları, yapıları ve iç disiplinleri konusunda bilgi sahibi olması dolayısıyla böyle bir uygulama kararı alındığı belirtilir.

1991 yılına gelindiğinde ise festival; kısa adı IATA olan Uluslararası Amatör Tiyatrolar Birliği ile yapılan işbirliği kapsamında uluslararası boyut kazanır. Şehrin farklı yerlerine küçük tiyatrolar inşa edilir. Esentepe, Karşıyaka, Sevindik'te açılan bu tiyatrolar ile amaçlanan, halkın ayağına tiyatro götürmektir. "Sanata Evet" sloganı çerçevesinde açık bir tır üzerinde bile mahalleler dolaşarak oyunlar sahnelenir. Sokak tiyatrosu denemeleri yapılır. Ancak en önemli sorunlardan biri de bütçeden amatör tiyatrolar festivaline gerekli kaynak aktarımı için kanunda yer olmamasıdır. Bu nedenle de festival sponsorlar aracılığıyla sürdürülmeye çalışılır.

1990 yılında tiyatro şenliği; De-Ti'nin, Ana Sigorta sponsorluğu ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün desteği ile düzenlediği son şenlik olur.1991 yılı itibariyle, şenlik düzenlenmesi belediyeye devredilir. 1990 yılında altıncısı düzenlenen şenlikte sahnelenen oyunlardan bazıları Remzi Özçelik'in "Bekleyenler", İzmir Göztepe Kız Meslek Lisesi tarafından sergilenen Nezihe Araz'ın "Bozkır Güzellemesi", Marmaris Amatör Tiyatro Topluluğu'nun sergilediği "Düğün ya da Davul", İzmir Özel Amerikan Lisesi Tiyatro Kolu'nun sahnelediği; Işıl Özgentürk'ün "Küçük Sevinçler Bulmalıyım", dokuz onbeş yaş grubu De-Ti çocuk tiyatrosunun sergilediği "İşte Bizim Dünyamız" İzmir Topaç Kreş Tiyatrosu'nun sergilediği "Kitap Kurtları", Denizli Lisesi sergilediği Necati Cumalı'nın yazdığı "Masallar", İstanbul Pendik Halkevi Tiyatrosu, Cahit Atay'ın yazdığı "Pusuda" Muğla Belediye Şehir Tiyatrosu, "Ferhat ile Şirin" İstanbul Kartal Gençler Tiyatrosu, Muzaffer İzgü'nün "Bekçi", Denizli Endüstri Meslek Lisesi, Haldun Taner'in "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı" İzmir Basamak Oyuncuları Selçuk Atalay'ın "Çünkü", Denizli Ticaret Lisesi " Kadın Erkekleşince" isimli oyunları ile katılmışlardır.

Festival kapsamında, Mürşit Balabanlar'ın 23 Mayıs 1990 Çarşamba günü "Ya-

Fotoğraf : Cihan Çelebi 2015 Denizli Belediyesi Şehir Tiyatrosu Oyuncuları

Karşıyaka Belediye Tiyatrosu - 2015 Cihan Çelebi

2014 Dans Atölyesi

2015 Kortej Yürüyüşü Gürcistan

yın "Dünyamız" isimli söyleşi, 24 Mayıs'ta Namık Kuyumcu, Ünal Ersözlü, Tuğrul Keskin'in katıldıkları şiir dinletisi, 25 Mayıs'ta Necati Cumalı'nın imza ve söyleşi, yazar Vedat Günyol'un yönetiminde, eğitimci Ayla Akbal ile Araştırmacı Sevgi Özel'in katıldıkları "Gençlerin Kültür ve Sanat Etkinliklerine Katılımı" konulu bir forum, Denizli Belediyesi konservatuvarı öğrencileri "Orhan Veli" resitali.

1996 yılında IATA'nın kararıyla Denizli, Avrupa Amatör Tiyatrolar Başkenti ilan edilir. 90'lı yıllardan sonra, festival bir dizi eleştiriye uğrar. Pev Koleji Drama Öğretmeni olan Mustafa İkizoğlu bu eleştirileri; düzenlenen festivaller, katılımcı ekiplerin birbirlerinin oyunlarını izlemediği, hatta hiç karşılaşmadıkları, fikir alışverişinde bulunmadıkları, lüks konaklama yerlerinde ağırlandıkları, festivalin amacının dışına çıktı şeklinde özetliyor. Hatta öyle festival yılları

yaşanır ki, festivale devlet tiyatrolarından ya da şehir tiyatrolarından profesyonel ekipler katılır, dört oyunla festival düzenlenir olur.

2002 yılında 18. si düzenlenen Uluslararası Amatör Tiyatrolar Festivali'nde değişik bir uygulamaya gidilir. 17 Haziran 2002 tarihli Hizmet Gazetesi'nde yer alan haberde Denizli Belediye Başkanı Ali Aygören, seçici kurul tarafından seçilmeyen topluluklardan

DENİZLİ TABİB ÜL CURCUNA - 2015 Cihan Çelebi

birer temsilcinin izlenimlerini topluluklarıyla paylaşması için davet edileceğini, seminer ve atölye çalışmalarının yapılacağını ve ilk kez Pamukkale Anfi Tiyatro'da oyun sergileceğini belirtmiştir. 20 Mayıs günü kortej yürüyüşü düzenlenir ve Müjdat Gezen Sanat Merkezi Oyuncuları'nın Belediye Sanat Merkezi'nde sergilediği Antigone oyunu ile festival başlar. Bu festivale de Cezayir, Hindistan, Romanya ve Kosava'nın aralarında bulunduğu yedi yabancı ekibin yanı sıra Mersin Akademisyen Oyucuları, Ay-Kar-Yay Aydın Tiyatrosu, Denizli Belediyesi Şehir Tiyatrosu, Denizlispor Koleji'nin de içerisinde yer aldığı yerli topluluklar katılmıştır. Karşıyaka'da ilk defa, Ferit Ali Küçükca Nikâh Salonu önünde tiyatro gösterisi düzenlenmiştir.

Festival kapsamında ayrıca, 24 Mayıs 2002 günü, amatör tiyatronun masaya yatırıldığı bir seminer düzenlenmiştir. Ankara Üniversitesi D.T.C.F Tiyatro Bölüm Başkanı Prof. Dr. Nurhan Karadağ, Tiyatro Eleştirmenler Birliği Başkanı Gülşen Karakadioğlu, ATÜK Başkanı Şenol Tiryaki, Nurhan Tekerek, İ.D.T. Sanatçısı Murat Karasu ve Müjdat Gezen Sanat Merkezi Tiyatro Bölüm Başkanı ve Genel Sanat Yönetmeni Engin Alkan'ın katıldığı seminer Belediye Encümen Salonu'nda gerçekleştirilmiştir.

31 Mayıs- 5 Haziran 2005 tarihleri arasında düzenlenen 21. Festivalde beş ekip altı oyun sergiler. Oyunları toplamda 4500 seyirci izler. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu; Sezai Aydın, Hale Akınlı Celile Toyon Belediye Sanat Merkezi'nde sergiledikleri "Hadi Öldürsene Canikom" ve "Kanlı Nigar" oyunları ile büyük beğeni toplarlar. Üsküdar Karagöz Tiyatrosu, "Aşk Grevi", Özbekistan Devlet Akademik Dram Tiyatrosu "Kızılma", Azerbaycan Akademik Milli Devlet Tiyatrosu "Menim Sevgili Delim" Paü Eğitim Vakfı Özel Pev Koleji Dram ve Tiyatro Kulübü "Çatal Köy" oyunlarını sergilemişlerdir. Denizli ilini temsil eden tek grup olan okulun oyuncu kadrosu, okulun öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Oyunlar EGS Kongre Kültür Merkezi'nde ve Belediye Sanat Merkezi'nde sergilenmiştir. Azerbaycan dışında ilk kez yurt dışında sahnelenen "Menim Sevgili Delim'i aynı zamanda oyunun da yazarı olan Azerbaycan Başbakan Yardımcısı Elçin Efendiyev de izlemiştir.

13- 16 Haziran 2006 tarihleri arasında 22.si düzenlenen festivale Kırgızistan Devlet Tiyatrosu, Kosava Yeşeren Kabare, Antalya Sağlık Çalışanları Tiyatrosu, Denizli Özel Pev Koleji, Denizli Durmuş Ali Çoban Lisesi, Anafartalar Lisesi ve Türk Eğitim Vakfı Anadolu Lisesi, Denizli Yaşam Tiyatrosu katılmıştır.

2009'da festivalin gümüş yılı kutlanır. Festival artık yirmibeş yaşında genç bir delikanlıdır. Belediye Başkanı Nihat Zeybekçi; festival kurucularına karşı duyulan vefayı, düzenlenen bir plâket töreni ile taçlandırır. O yıl festivale onbeş grup katılır. Kosova, Bulgaristan, Hollanda, Gürcistan Romanya, Yunanistan Moldova'nın yanı sıra katılan sekiz yerli grubun dördü Denizli'dendir. Festivalin yirmi beşinci yılına özel festivale emeği geçen kişilere onur ödülleri verilir. Bu ödüllerden birini de; De-Ti'nin eski üyesi, Pev Koleji Drama öğretmeni Mustafa İkiçoğlu alır. Onun yönetimindeki, Özel Pev Koleji 2005'de "Çatal Köy, 2006'da Muzaffer İzgü'nün kendisinin de bizzat katılıp izlediği festivalde "Bekçi", 2009'da, yine okulun veli, öğretmen ve üst düzey okul yöneticilerinin rol aldığı Turgut Özakman'ın "Fehim Paşa Konağı", Aziz Nesin'in "Başarılarımı Karıma Borçluyum" 2011'de ve 2012 Yılında da "Müftü" isimli oyunları ile festivale katılarak liseler çapında en çok üst üste festivale katılan lise olarak tarihe geçer.

2010 yılına gelindiğinde festivalin çeyrek yüzyıllık devirdiğini görüyoruz. Denizli Astel DigiTürk'ün de sponsor olduğu 26. Festival yürüyüşüne, festivalin "Engelliler Haftası" na denk gelmesi münasebetiyle engelli vatandaşlar da katılmıştır. Sonuçta sanata

engel yoktur. Menemen Belediye Tiyatrosu, Kocaeli Üniversitesi Sahne Sanatları, Denizli Şehir Tiyatrosu, Salihli Belediyesi Şehir Tiyatrosu, İstanbul Çizgi Tiyatrosu, Ağrı Öğretmenler Tiyatro Topluluğu, Denizli Demsad Tiyatrosu, İstanbul Üniversitesi Doğaçlama Oyuncuları, Denizli Ok-Ay Sahne Sanatları, Denizli Kent Tiyatrosu, Denizli Belediyesi Tiyatro Atölyesi, Balıkesir Yine mi Tiyatro Topluluğu, Denizli Tabib-ül Curcuna, Kocaeli Oyun Sahnesi, Denizli DKM Tiyatrosu, Antalya Yeşilköy Halk Tiyatrosu, KKTC İskele Kültür ve Sanat Derneği, Bulgaristan Kavama Topluluğu, Çek Cumhuriyeti Kininich Veverske Kininice ve Hollanda Almelo Youthmusic Theatre Group katılmıştır. Oyunlar, Çınar Meydanı, Belediye Sanat Merkezi, Açık Hava Tiyatrosu'nda sergilenir. Festivalin açılış oyunu, Menemen Belediye Tiyatrosu'nun sergilediği, Haldun Taner'in yazdığı "Keşanlı Ali Destanı"dır. 12 Mayıs 2010 akşamı sergilenen oyunun onur konuğu 2013 yılında aramızdan ayrılacak olan Denizlili ünlü tiyatro oyuncusu Tekin Akmansoy'dur.

2011 yılında 27.si düzenlenen festivale Denizli Belediyesi Şehir Tiyatrosu "Tiyatro Yeniden", Kocaeli Üniversitesi Tiyatro Grubu "Vatan Kurtaran Şaban", Karadeniz Öğrenci Yurdu,"Mahmud ile Yezida" Uludağ Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, "Tartüf", Karadeniz Ereğlisi Sanat Kulübü, "Uçurtmanın Kuyruğu", Azerbaycan Lenkaran Tiyatrosu, "Şah ile Eks Seda", Makedonya Kanze Theatre "Balkan Vilayet", Özel Pev Okulları Öğretmen Tiyatroları "Başarılarımı Karıma Borçluyum",

Tiyatro Her Telden "Bastıbacak", Görme Engelliler İlköğretim Okulu "Tek Dişi Kalmış Teknoloji", Bulgaristan Theatre Pirdop Boriana", Şöhret Tiyatro "Ayi Masalı", Denizli Pahoy "Nafile Dünya", Buca Belediyesi

Theatre Studio Peremena "Vanya Datskiy", Kıbrıs Yenierenköy Belediyesi Esprin Karpaz "Salaklar Sofrası", AC Sahne Sanatları "Orda Kimse Var mı?", Bursa Ekim Tiyatrosu "Meraki", Süt Kardeşler Sahnesi "İlk Suç İlk Günah" oyunlarını sahnelerler.

2011 yılında, Belediye Başkanı Osman Zolan dönemine denk düşen 27. Festivalin, en dikkat çeken yönü, düzenlenen festivaller arasında oldukça fazla katılımcı grubun yer alması ayrıca engellilerin oyunlarına yer verilmiş olmasıdır. Festival kapsamında düzenlenen atölyelerden birinde eğitim veren isme festival tarihi hiç de yabancı değildir. Şenlik yürüyüşü geleneğini başlatan ve daha önce iki kere ekibiyle birlikte oyun sergileyen Prof. Dr. Nurhan Tekerek bu defa "Albatros" isimli atölye çalışması

ile festivale konuk olur. "Mask Yapımı Atölyesi", "Beden Kullanımı Atölyesi", "Clown" düzenlenen diğer atölyeler arasında yer almıştır.

2011'den bu yana Denizli Belediyesi Şehir Tiyatrosu Genel Sanat Yönetmenliği görevini sürdürmekte olan Sinan Küçüköz'e; araştırmalarımız sonucu karşımıza çıkan festivalin geçirdiği aşamalardan, düzenlenen festivallerin aldıkları eleştirilerden bahsediyor ve günümüzde festivalin nasıl düzenlendiğini, oyunların nasıl seçildiğini, kaç ekibin katıldığını ve yapılan etkinlikleri neler olduğunu anlatmasını istiyoruz.

"2015 yılı festivali için başvuru sayısının 116 olduğunu, yarısı akademisyenlerden oluşan 12 kişilik seçici kurul tarafından

21 oyunun festival kapsamına alındığını öğreniyoruz. Bir sahne yapıtının dekoru, kostümü, replikleri, olay örgüsü ve tüm diğer unsurlarıyla bir bütün olduğunu bu nedenle seçici kurulun ekiplerin oyunlarının cd ya da dvd'lerini izlediklerini belirtiyor. Haksız rekabete yer vermemek adına kostüm ve dekor desteğini özel şirket ve dev firmalardan alan ekiplerin oyunları amatör tiyatro ruha uygun düşmeyeceği için eleniyormuş.

Denizli Belediyesi Şehir Tiyatroları olarak, geçen sene Direklerarası Seyirci Ödülleri kapsamında, Jüri Özel Ödülü'nü aldıklarını belirten Küçüköz; yurt çapında ses getiren amatör tiyatrolar festivaline ev sahipliği yapmalarının haklı gururunu şehir tiyatrosunun güler yüzlü, gönüllü kursiyerleri ile birlikte paylaştıklarını ifade ediyor.

Bu kursiyerler, gelen ekiplere ve atölyeleri düzenleyen misafirlere mihmandarlık yapıyor ve ekiplerinin birbirlerinin oyunlarını izlemelerini ve kendi aralarında sanatsal ve kültürel alışveriş yapmalarını sağlıyorlarmış.

Bu sene festival kapsamında Gürcistan'dan "Tibilisi Devlet Dram Teatrı", İran'dan "Artin Theatre", Azerbaycan'dan, "Tiyatro İşçileri Yönetmenlik Laboratuvarı", Kosova'dan, "Kısa Devre Tiyatro Topluluğu" ve Bulgaristan "Youth Theatre Pazardzhik", Denizli Belediye Şehir Tiyatrosu'nun biri çocuk olmak üzere üç oyunu, İzmir Hedef Tiyatro, Doğu Akdeniz Üniversitesi Müzikal Topluluğu, Sıcakkan Sanat Çocuk Tiyatrosu, Kumbara Sanat Merkezi, Bolu Bölge Tiyatrosu, Kadıköy Anadolu Lisesi Tiyatro Grubu,

Oyun İstasyonu, Denizli Tabib'ül Curcuna, Denizli Büyükşehir Belediyesi Genç Denizli Tiyatro Topluluğu, Selçuk Anadolu İmam Hatip Lisesi Tiyatro Topluluğu, Ve Sanat Merkezi, Karşıyaka Belediye Tiyatrosu, Tiyatro Kasabası, Tiyatro Cezve topluluklarının oyunları festival kapsamında seyirci ile buluşmuş.

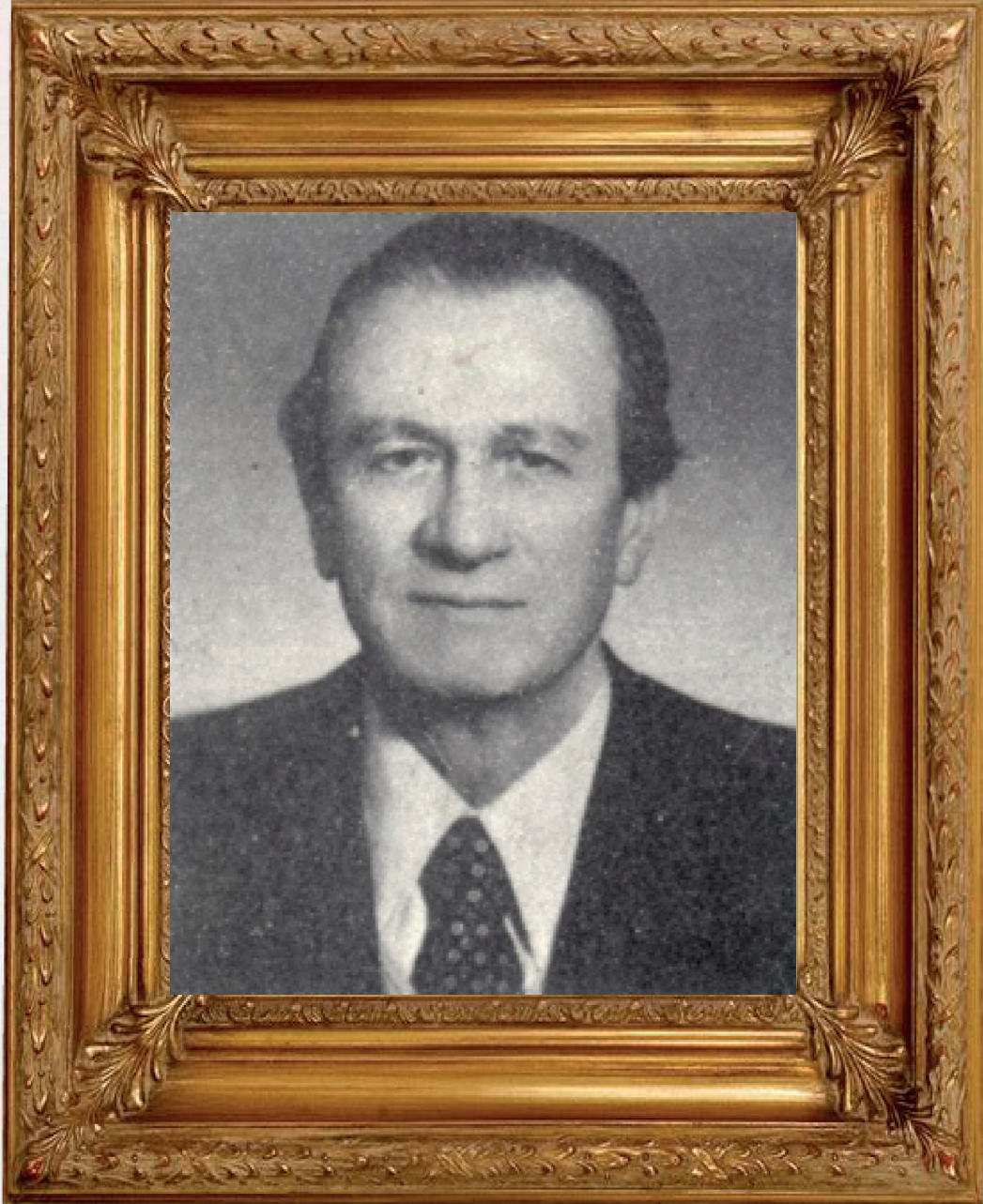
Ayrıca, Moda Sahnesi'nden; Özgün Aydın, Onur Ünsal, Kemal Aydoğan, Volkan Yosunlu'nun katıldığı "İstanbul ve Taşrada Tiyatro Yapmak" üzerine güzel bir sohbet yapılmış. Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Tiyatro Bölümü Prof. Tülin Sağlam, Tiyatro BeReZe'den Erkan Uyanıksoy ve Elif Temuçin "Çocuk Tiyatrosu" üzerine bir söyleşi gerçekleştirmişler. İmge Sanat Atölyesi, "Yaratıcı Drama", Volkan Yosunlu; "Karak-

ter Yaratmada Ayrıntı Çalışmaları" Özgün Aydın; "Temel Oyunculuk Yaklaşımları" Tiyatro Bereze "Çocuklara Neyi Nasıl Anlat-sak" konulu atölye çalışmaları düzenlenerek amatör tiyatrocuların en çok yoksunluklarını çektiği konularda kısacık da olsa eğitim almalarını sağlamışlar.

Festivalin son komite başkanı olan Sinan Küçüköz, 2011 yılında taşımaya başladığı festival bayrağının heyecanını hâlâ aynen yaşadığını, işleyen bir sistemi başarı ile oturttuklarını ve bunun getirmiş olduğu rahatlığı yaşadıklarını ifade ediyor. Son olarak ekliyor. Daha nice yıllar amatör tiyatrolar festivalini hemşerilerimizle birlikte geçirmemiz temennisiyle...

Şair - Yazar - Hemşehrimiz
SÜLEYMAN SAMİ KAYRAL

Hasan KALLİMCİ
Yazar - Emekli Öğretmen

"Çökelez dağlarını bir buğudur bürüyor; Ak giysiler içinde pamuk sultan yürüyor."

Tavas Zeybeği ekibi, Pamukkale'deki antik tiyatroda. Sol başta elinde sazıyla Ömer Köylü.

Süleyman Sami Kayral, Buldanlıdır, şairdir, yazardır, öğretmenidir. Onun adını, ilk defa “Gerçek” adlı şiir kitabının üzerinde gördüm ve onu “şair” olarak tanıdım. Bu tanımanın kısa hikâyesini, Denizli’yi ve Denizlilileri ilgilendirdiği için kısaca anlatacağım.

1958 veya 1959 yılıdır. Televizyonun henüz ülkemizi teşrif etmediği o yıllarda, Ankara Radyosunun stüdyosunda, canlı yayında, Tavas Zeybeği ve diğer zeybek oyunları oynatılmak istenir. O yıllarda bir folklor ekibi de yoktur, Ankara ve İstanbul gibi şehirlerde şubeleri olan Denizli dernekleri de... Tavas'ta kimler iyi oynuyorsa onlar bir araya getirilir. Bu ekibe, -çok iyi Tavas Zeybeği oynadığı için- aslen Tavaslı olup Sarayköy'de tenekecilik-camcılık yapan Ömer Köylü de dâhil edilir. Tavas Zeybeği ekibi, önce Denizli’de bir güzel ağırlanır; Pamukkale’ye götürülerek gezdirilir. Pamukkale’de bir hatıra fotoğrafı çektirilir.

Ekip, Tavas Kaymakamlığı, daha sonra Sarayköy Kaymakamlığı da yapan M. Vedat OKAY başkanlığında, Denizli Belediyesinin temin ettiği otobüsle Ankara’ya

götürülür. Ankara’da belki ilk defa bir “Denizli Gecesi”, Ankara Palas salonunda yapılır. Oyun ekibindeki kişiler, bir araya gelip günlerce çalışmamışlardır ancak düğünlerdeki alışkanlıkları ile Tavas Zeybeğini ve diğer zeybek oyunlarını bir folklor ekibi kadar başarılı bir şekilde, bir güzelce oynarlar; Denizli’yi en iyi şekilde temsil ederler. Ankara Palas Oteli’ndeki bu güzel anı, bir fotoğrafla belgelenir. Bu fotoğraf, 2013 yılında, Tavas’ta bir eczanenin hazırlatıp dağıttığı duvar takviminde de yer alır. Ekip ertesi gün, Ankara Radyosuna götürülür. Orada, canlı yayında başta Tavas zeybeği olmak üzere zeybek oyunlarını bir güzel oynarlar. Süleyman Kayral, bir Denizlili olarak Ankara Palas’taki gecenin organizasyonu içinde yer alanlardan biridir. Burada Ömer Köylü ile tanışır. Kayral, folklor ekibine Ankara’yı gezdirir, rehberlik yapar. Ekip aynı otobüsle Denizli’ye uğurlanır.

Ankara Palas’taki tanışmaları sonrasında Süleyman Sami Kayral ile Ömer Köylü dost olurlar; birbirlerini ailecek karşılıklı ziyaret ederler. Kayral, Sarayköy’e geldiğinde ailecek Ömer Köylü’nün misafiri olur. Şair de, Ömer Köylü’yü ve aile fertlerini,

1974 yılında, Ankara – Emek Mahallesi’ndeki evinde ağırlar. Misafirine, “Gerçek” adlı şiir kitabını hediye eder.

Ankara’daki bu programlar; Ömer Köylü’ye şairi tarafından hediye edilen ve oğlu (eniştem) Yaşar Köylü tarafından, “Bu konularla ilgileniyorsun, senin olsun.” diyerek bana verilen “Gerçek” adlı şiir kitabı, hemşehrimiz Süleyman Sami Kayral’ı tanıma vesile olmuştu. Sami Kayral, Ankara’da öğretmen idi. Buraya kadar olan bilgileri de Yaşar Köylü’den öğrenmiştim.

Şair hakkında daha geniş bilgi edinmeli ve onu Denizli insanına tanıtmalıydım. Süleyman Sami Kayral’ı, Buldanlılar ne kadar biliyorlardı? Bu konuyu en iyi araştırarak olan kişi de Buldan’ın Belediye Başkanlarından Temel Başbuğ idi. Bu düşünceyle ona ulaştım; sağ olsun, yardımcı oldu ve sayesinde şu bilgilere ulaştım:

“Süleyman Sami Kayral, 14 Temmuz 1918 Buldan doğumludur. Babasının adı Eyüp, annesinin adı Hatice’dir. Ömer ve Alime adlarında iki kardeşi vardır. 1948 yılında, Simav-1909 doğumlu ilkökul öğretmeni Kırşehirli Advıye Hanım ile ev-

Soldan sağa ayakta: Denizli Milletvekilleri Rafet Tavasloğlu ile Dr. Ali Çobanoğlu; sağ başta ayakta kişi Süleyman Sami Kayral olabilir. Sol başta oturanlardan tam görünen ilk efe Ömer Köylü'dür

lenmiştir. Bu evlilikten Gönül (d. 1949) ve Özgül (d. 1954) adlarında iki kızı olmuştur. Kayral, 1985 yılında eşini kaybetmiş, iki yıl sonra da kendisi, 28 Eylül 1987 tarihinde, 69 yaşında vefat etmiştir. Kayral'ın büyük kızı Gönül hiç evlenmemiş ve 1997 yılında vefat etmiş, küçük kızı Özgül 1975 yılında evlenmiştir."

Temel Başbuğ aracılığı ile, Buldanlı Emekli Başkatip, Himmət oğlu, 1931 doğumlu Tahsin Özkan'ın 03.07.2014 tarihli el yazısı ile ilettiği şu bilgileri de edindim: "Süleyman Sami Kayral, Cumhuriyetin ilk yıllarında Buldan'da ilk okuyanlardandır. Lise öğretmeni olarak görev yapmıştır. Uzun boylu, güzel giyinen bir zat idi. 1954 ve 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den Denizli milletvekili adayı olmuş, ilk sıralara giremediği için kazanamamıştır. Buldan Yukarı Çarşı'da, Horasanlar Geçidi diye bilinen ve Dam Altı denen yerde evleri vardı. Şu anda Buldan'da onlardan kimse yoktur."

Yazar Hemşehrimiz Nurettin AKSAKAL,

2006 yılında tertiplenen Buldan Sempozyumu'na katıldığı "Buldan Evleri" başlıklı bildiride, Şairin "Türk'ün Türküsü" adlı eserinden üç beyiti almıştır.

Hemşehrimiz hakkında araştırmayı genişletince Süleyman Sami Kayral'ın dokuz kitabının bulunduğunu tespit ettim. Kayral, bir şair olduğu kadar aynı zamanda kalemi kuvvetli bir yazar idi. Temin ettiğim sekiz kitabın toplu fotoğrafını çekerek incelemeye başladım. Kayral'ın altı kitabı şiir, diğerleri araştırma ve pedagoji-felsefe türünden bilimsel eserlerdir.

Kayral'ın eserlerinin tam listesi, basılış tarihlerine göre şöyledir:

İzcilikte Oba Sistemi (1948, basıldığı yer?)

Türkçe Psikoloji Eserleri Bibliyografyası (1953-İstanbul)

İnsanlığın Kader Çizgisi (1969-Ankara)

Denemeler (1970-İstanbul)

Gerçek (şiirler, 1971)

Halk Diliyle Beyitler ve 16 Şiir (1971-İstanbul)

Türk'ün Türküsü (şiirler, 1974 İstanbul)

Merhaba Çocuklar (1984 Ankara)

Hüner (1985-Ankara)

Kayral'ın kitaplarını okudukça şahsiyle ilgili başka bilgilere de ulaştım. "Merhaba Çocuklar" adlı kitabının arka kapağında yer alan özgeçmişinde şu bilgiler yazılıydı: Dedesi, Hattatoğlu Müderris Hafız Süleyman Efendi, babası Doğrucuoğlu Fahri Vaiz Eyüp Kayral'dır. 1935-1977 yılları arasında İzmir ve Ankara'daki çeşitli okullarda öğretmenlik ve idarecilik yapmıştır. Ankara Öğretmenler Derneği, Türkiye Öğretmenler Millî Federasyonu kurucu üyeliği ve başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Ankara'da Atatürk Lisesi Edebiyat Öğretmeni iken

Süleyman Sami Kayral, Ankara'daki evinin önünde, Sarayköylü aile dostları ile (1974). Ayaktakiler (soldan sağa): Kayral'ın büyük kızı Gönül, Şengül (Kallımcı) Köylü, Yaşar Köylü, S. Sami Kayral ile eşi Advıye hanım, Sebahat (Köylü) Girgin, Aliye Köylü ve Ömer Köylü. Öndekiler: Torun Ömer Köylü, Ahmet Önal ve torun Ali Vural. Bu fotoğraf, şairin küçük kızı Özgül tarafından çekilmiştir.

1978 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Müsteşarlığına getirilmiştir. 10 Kasım 1980 tarihinde kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. Çeşitli gazete ve dergilerde pek çok yazı ve şiiri yer almıştır. Küçük kızı Özgül'den Şebnem ve Onur Vuruşkaner adlarında iki torunu olmuştur.

İzcilikte Oba Sistemi

Özgeçmişinden edebiyat öğretmeni olduğunu tespit ettiğimiz S. Sami Kayral'ın, "Türk'ün Türküsü" adlı kitabına bir sunuş yazan Prof. Necati Akder'in "Bir beden eğitimcisi ve izcilik öğretmeni olarak mesleğinin psikoloji ve pedagoji cephesine de ehemmiyet vermiş..." yazısından, görev yaptığı okullarda beden eğitimi öğretmenliği de yaptığını ve izcilik faaliyetlerini de üstlendiğini öğrenmiş oluyoruz. Bu ek branşı Kayral'ın, "İzcilikte Oba Sistemi" adlı ilk eserini vermesine sebep olmuştur. Şu anda elimizde bulunmayan bu kitabın adının sonuna, basım tarihi olan 1948'i ve "mevcudu kalmamıştır" notunu da düşmüştür. Bu

kitabını da Ankara'da, Yeniçağ Matbaası'nda, kendi yayını olarak bastırmıştır. Bu yazıyı yazdığım 2015 Martında, bu eserin piyasadaki mevcut tek nüshası, bir sahafta bulunmakta idi.

Kayral'ın elimde bulunmayan "İzcilikte Oba Sistemi" adlı eserinin kapağı.

Türkçe Psikoloji Eserleri Bibliyografyası

Kayral'ın bu eseri de kendi özel yayını olup 1953 yılında, İstanbul Ahmet Sait Matbaası'nda bastırmıştır. Orta boy, 40 sayfa hacmindeki bu kitapta, ülkemizde o tarihe kadar yayımlanan 310 eserin kimliğini alfabetik sırayla vermiştir. Bu eserlerden bazıları 1928 öncesi Arap harfleriyle yayımlanmış olanlardır. "Amerika'da psikoloji dalında 20 dergi ve bu dergilerde 6500'e yakın orijinal araştırma yazısı çıktığını; ayrıca 1500 kadar da askerî maksatlar için hazırlanmış araştırma yazıları yayımlandığını" belirten Kayral, psikoloji alanında çalışanlara hizmet amacı gütmüştür. Bu az sayfalı

eser için Ankara, İstanbul ve İzmir kütüphanelerini taramış, pek çok kişi ve kitaptan faydalanmıştır. Zamanında konusu dalında bir boşluğu dolduran bu kitabın 2. baskısı yapılmamıştır. S. Sami Kayral, diğer kitaplarında, eserlerinin listesini verirken, bu kitabının adını "Pedagoji ve Psikoloji Türkçe Eserler Bibliyografyası" olarak yazmıştır.

İnsanlığın Kader Çizgisi

1969 yılında, İstanbul'da basılan bu kitap, pedagojik ve felsefi bir eserdir. Kapak resmi, Nusret Karaca'nın kaleminden çıkmış yazarın bir desen resmidir. Orta boy, 211 sayfa hacmindeki kitapta zekâ konusunu ele almıştır. Zekânın tanımı, kuramları, gelişmesi, zekâ testleri, testlerin sonuçları, hatalı sonuçlar, kalıtım ve çevrenin zekâyâ etkileri konuları üzerinde bir eğitimci olarak durmuştur. Savaş ve barış ile düşünme konularını da evrensel açıdan incelemiştir. O, savaş karşıtı bir insandır. "Çocukluğum ve gençliğim birinci ve ikinci dünya savaşları arasında geçti. Yedek subay olarak, birisi

savaş sırasında olmak üzere üç defa orduda vazife aldım. Bu itibarla askerliğin ve savaşın ne olduğunu az çok bilirim” demiştir (s.75).

Yazar, insanımız zekâ seviyesinin en üst seviyelere çıkarılması gerektiğini düşünmüş ve bunun millî ve ilmî bir konu olduğunu ifade etmiş ve o günkü uygulamaları sorgulamıştır: “...bugün uygulamakta ve yürütmekte olduğumuz kültür, eğitim sistemi ve politikası bu maksada uygun mudur? Halkımızın zekâ seviyesini en yüksek sınırına kadar geliştirebiliyor muyuz? İşte bu, etüd edilmesi icap eden hem millî hem de ilmî bir konudur (s.68).

Denemeler

S. Sami KAYRAL, bu eserinin önsözünde; “günlük olaylar gibi görünen, her çağda rastlanacak meseleleri” şiir şeklinde işlediğini belirtmiş; “insanlığın meselelerini kendi problemleri kabul ettiğini” ifade etmiştir. 27 şiirin yer aldığı DENEMELER adlı bu eser, 1970 yılında iki baskı yapmış ve 1971 yılında basılan şiir kitabı GERÇEK’in sonuna eklediği kitaplarını tanıttığı listede, mevcudunun kalmadığı notunu düşmüştür. Buradan hareketle çevresinde iyi bir okuyucu kitlesinin bulunduğunu söyleyebiliriz. Kitaptaki her şiiri çevresindeki dostlarından birine ithaf etmiştir.

Ekseriyetle hece vezninde şiir yazan şair, “Acımak” adını verdiği ve bir vaize hitap ettiği şiirinde, hüznün ve ıstırabın, ölümden çok söz etmenin doğru olmadığını ifade ederken bir şiirinde de, doğup büyüdüğü Buldan’ın ağzındaki “artık” anlamındaki “kalan” kelimesini de kullanmıştır: “İnsanı göndermekse maksat öbür dünyaya / Bıktık kalan, usandık ne lüzum var fetvaya?”

Adalet, aile, gezip görmek, barış içinde yaşayıp yarışmak, çeşitli davranış ve fikirlerdeki insanlar, düşünmek, düşler, birlikte yasalara uyararak ve hoşgörüyü yaşamak, zekâ, paranın insana etkileri, dostluklar, insanlara kötülük edenler, üniversitelerdeki anarşi gibi konular üzerindeki duygu ve düşünceler, Kayral’ın kaleminde şiir şiir işlenmiştir.

Şair, bu kitabında kızlarına yazdığı birer şiire yer vermiştir. 27. sayfada “Göreyim Seni Yavrum” adıyla küçük kızı Özgül’e yazdığı öğüt dolu şiiri var. “Karınca ve arı gibi işle kaynaşmasını” istediği

kızına şiirinin bir bölümünde şöyle seslenir: “Senden daha güzel / Senden daha insan / Senden daha ölmez / Neler var bilir misin yavrum: / Senin insanlar için / Yapıp bırakacağı / Büyük eserler / Ve düşünceler.”

45. sayfada da büyük kızı Gönül’e, “Şiir” başlığı altında seslenmiştir. Şiiri anlatırken; “İlâhi bir nefesten / Ruha sızan güneştir” ifadesini kullanmış; son dört mısradaki şiiri kızı Gönül ile özdeşleştirmiştir: “Şiir derler adına / Doyamazsın tadına. / Gönül dedik adına, / Doyamadık tadına...”

Gerçek

Şair, ilk kitabı “Denemeler” ilgi, teşvik görür ve hemen tükenir. Bu ortamda ikinci şiir kitabı olan GERÇEK’i bir yıl sonra piyasaya sürer. Bu bilgileri Gerçek adlı eserinin önsözünden öğreniyoruz. Yine aynı önsözde şair, amacını şöyle ifade etmektedir: “GERÇEK’in yazarı, insanlığın mes’elelerini kendi mes’elesini kabul eden; içine dönük düşüncenin yarattığı derin huzursuzluktan sonsuz mutluluk yaratmayı arzûlayan; severken sevgiyi, öğrenirken öğretmeyi ülkü edinen; hakikata, iyiyeye, doğruya, güzele, barışa, insanlığa âşık, vatansever, millettever bir insanın en samimî ve en derin his, duygu ve düşüncelerini ifade etmek istedi.”

Süleyman Sami KAYRAL, dünyada yaşanan huzursuzluğu sorgular: “HANI İNSANLAR / Hani insanlar / Milletler, dinler / Medeniyetler / Sevişecekleri? / Hani siyaset: / Yalan dolandan; / İlim: Sahteden / Korunacaktır? / Hani haksızlık, / Tamah ve haset, / Kin ve husûmet / Arınacaktır?...”

Uzayıp giden sorularına şu şiirlerinde cevap verir:

“İNSANI KURTARACAK / İnsanı kurtaracak / Trajedya değildir! / Yaşadığı zamanı, / Gerçeği düşünmektir. / Nesnelere tanımak, / Hakikati bilmektir. / Sade tekniğe değil / Ahlâka da gitmektir...”

“BUNALIMDAN KURTULUR / Sınırsız hürriyetler / Haksızlığı artırır. / Kara, Kızıl akımlar / Kuduz gibi saldırır. / Devletin patronluğu / Adaleti kaldırır. / Hür irade, hür seçim / Demokrasi kurdurur. / İlim bize yol bulur, / Sağduyu hâkim olur. / İnsanlar da toplum da / Bunalımdan kurtulur.”

Halk Diliyle Beyitler (Ve On Altı Şiir)

Kayral, 1970’li yılların başlarında kendini iyice şiire verir. “Gerçek” adlı şiir kitabından sonra aynı yıl içinde, 1971 yılında, “Halk Diliyle Beyitler (Ve On Altı Şiir)” adlı kitabı yayımlar. Bu kitabın ilk sayfasına şu cümleyi koymuştur: “Evreni daha yakından görebilmek ve ona egemen olabilmek için Hakikata bir yer seçmesini önermelerdi, muhakkak ki o, bir şiir mısrasını seçerdi”.

264 sayfalık kitabın 233 sayfası, “halk dilinden beyitler” ile doludur. Kayral beyitleriyle ilgili olarak önsözünde: “...değişik konuları içeren, birbirleriyle ilişki ve bağlantısı bulunmayan, yapıları sade, ölçüleri değişik fakat anlamları çok olan; eğitici öğretici olduğu kadar eleştirici, coşturucu, lirik, ulusal, toplumsal, ilahi, insani şiir biçimindeki beyitlerimi; bir düzenleme ve sınıflama yapmadan, gelişigüzel serpiştirilmiş olarak bulacaksınız.” demiştir. Bu hâliyle bu beyitlere “hikmetler”, bu esere de “hikmetler kitabı” diyebiliriz. Tam 3720 beyitin yer aldığı kitaptan birkaç beyit:

“Ömrünü boş yere etmeyen telef;

Kazanır en büyük sevapla şeref.”

“Saadet ararsan dünya yerinde,

Bulursun sen onu alın terinde.”

“Emekli olsam da olmaz kederim;

Nöbeti devraldı öğrencilerim.”

“Doğada görülen: Yokuşla iniş,

Bir akış, bir oluş, bir de tükeniş.” (s. 119)

“Milleti sevmemiz doğal bir âdet,

Devleti korumak millî ibadet.

Hiç zarara uğratma, kuru millet malını;

Kesme sakın bindiğin o ağacın dalını.”

Oyunu satma sakın ne söze ne paraya;

Devlet gemisi büyük, oturmasın karaya.” (s. 180)

Şair, kitabının son sayfalarına aldığı – yine hece ölçüsüyle yazdığı- 16 şiirin 14 dörtlükten oluşan ilki, eşi Advieye hanıma ithaf edilmiş olup öğretmenliği anlatmaktadır. Bu şiirdeki ikinci dörtlük şöyledir: “Bir iş ki serveti, şöhreti hiç yok; / Bir aşk ki müşkülü, çilesi pek çok. / İşte o; her şeyden çeker elini çeker; / İnsanın gönülüne fazilet eker.”

Bu bölümdeki şiirlerden altı tanesi, torunu Şebnem için yazdıklarıdır. Diğerlerinde toplumu konu olarak almıştır. Bir şiirinde de yakınlarını kaybetmenin ve gurbette yaşamanın üzüntüsünü, yalnızlık duygusunu işlemiş; "Dert Ortağım Kalmadı" şiirinde feryat etmiştir. İşte bu şiirinden iki dörtlük: "İzmir anamı aldı / Dert ortağım kalmadı. / Gurbet babamı çaldı / Dert ortağım kalmadı." ... "Nice dertleri deştim, / Nice kardeşten geçtim. / Buldan'dan ayrı düşüm, / Dert ortağım kalmadı".

Türk'ün Türküsü

Kayral, 1974 yılında bastırıldığı bu eserin kapağına, "aydınlarımız, halkımız ve çocuklarımız için şiirler" notunu düşmüştür. Eserde 41 şiiri yer almıştır. Doğup büyüdüğü Buldan için, "Bak Buldanlım" ve "Efe Buldanlım" adlarında iki şiiri vardır. Annesi için yazdığı iki, kızı Özgül için ise bir şiiri vardır. Kızı Özgül'e yazdığı şiirin bir mısrasındaki "Doğrucuoğlu Kayral soyundan" ifadesinden sülale lâkaplarının "Doğrucuoğlu" olduğu sonucuna varılmaktadır. Atatürk, dört müstakil şiirinde anlatıldığı gibi, bazı şiirlerinin mısralarında da geçmektedir.

Şairin gönlü Türkiye Cumhuriyeti dışında kalan topraklar ve Türk dünyası ile de ilgilidir. "Adalar" ve "Bizim İller" şiirlerinde bu konudaki duygu ve düşüncelerini dillendirmiştir. Adalar şiirinin ilk altı mısrası şöyledir: "Girit, Kıbrıs, Sisam ağlar / Kılıcımdan kanlar damlar / Sakız, Rodos yürek dağlar / Adalarla kopmaz bağlar. / Ne olaydı, ne olaydı / Adalar hep Türk kalaydı."

"Bizim İller" şiirinin mısralarında da Kafkasya, Türkistan, Azerbaycan özlemi vardır: "Türk illeri haber saldı her boydan / Güzel sevmek huyum benim öz soydan / Ölsem bile ayrılamam Kafkas'tan / Ben yapamam Türkistan'a varmadan / Azerbaycan hepten büktü belimi / Allah bilir, kimse bilmez hâlimi".

Merhaba Çocuklar

Süleyman Sami, kitap bastırmaya bir on yıl ara vermişse de şiir yazmaya devam etmiş, şiirlerini 1984 yılında "Merhaba Çocuklar" adlı eserinde toplamıştır. "Evimiz" şiirinde Buldan'daki baba evini, dolayısıyla Buldan evlerini anlatır. Bu şiirden; o evde ve Buldan'da yirmi yıl yaşadığını öğrendiğimiz gibi orada aldığı eğitimi bir dörtlükte şöyle özetler: "Bu ev bana tarihim / Benliğimi öğretti. / Beni engin kültürüyle /

İslam etti, Türk etti!" (S. 58)

Evliliklerinin 12. yılında eşi, öğretmen, okul müdürü Advıye Kayral'a yazdığı şiirin bazı mısralarında (s.95) şöyle tanıtır: "Mesleğinde en güzel ürünleri sen verdin / Başarının baş sırrı, çocuk sevgisi derdin." ... "Senden inanç, feyz alan hiç olmadı kula kul".

O, çocukların millî şuurla yetişmesini istemiştir: "Tarihte Türk'ün yeri / Her an hakkın yanındır. / İstiklâl hürriyet / Bu milletin kanıdır."(s.78) ... "Türk yurduna sayısız / Hizmetiniz olmalı. / Vicdanınız sizlerden / Her an hesap sormalı." (s.87)

Kayral, torunları Şebnem ve Onur'a çok sayıda şiir yazmıştır. Bu kitabına aldığı şiirlerde torunlarına verdiği nasihatlar aslında tüm çocuklarıdır. İnci adını vererek beslediği kedisine de şiir yazmıştır. "Türk Çocuğu" şiirinde çocuklarımızın nasıl yetiştirilmesi gerektiğini bir dörtlükte şöyle ifade etmiştir: "Kafalarda tam bilgi / Gönüllerde tam iman / Yükselmeyi emreder / Damarlarda asil kan."

Merhaba Çocuklar adlı kitabında, bugün bile çocuklarımıza, resimlenerek ulaştırılması gereken tekerleme tadında şiirleri vardır. Türkçeyi en güzel şekilde kullanan şairin, tekerleme tadındaki "Çemberim (s. 7)" şiirini okuyunca bana hak verirsiniz: "Çember varsa ben varım / Ardından kovalarım / Kaçmak ister elimden / Yakalarım belinden. / Çemberim hızlı koşar / Okşandıkça o coşar. / Yarışırız durmadan, / Bıkmadan, yorulmadan".

Atatürk'ü bazı şiirlerinde ana konu edinmiş, bazılarında da mısralarda anlatmıştır (s: 23, 36, 42, 49, 54, 72, 74, 78, 90, 91) Bir şiirinin dörtlüğünde(S. 54), Cumhuriyet'imizin kurucusunu şöyle tanımlamıştır: "İçte, dışta, barışta / Uygarlığı savunan / Ey en büyük diplomat! / Ey en büyük komutan!"

Hüner

Hüner, Kayral'ın 1985 yılında bastırıldığı son şiir kitabı ve son kitabı olmuştur. Kitabını; "...insanlığın problemlerini kendi problemleri kabul eden, içine dönük düşüncenin yarattığı huzursuzluktan mutluluk yaratmayı arzulayan; severken sevgiyi, öğrenirken öğretmeyi amaç edinen eski bir öğretmenin duygu ve düşüncelerini dile getirmek" amacıyla yazdığını "sunuş" yazısında ifade etmiştir. 71 şiirin yer aldığı bu

kitaba, önceki eserlerinde yer alan 18 şiirini dâhil etmiştir. Kitaba adını veren dörtlük, ilk sırada yer almıştır: "Mevki, çıkmaz dışarı şehrin kapılarından / Para harcanır biter yahut çalınır gider / Hünerse ne çalınır ne harcanır ne biter / Sahibinden ayrılmaz, birlikte göçer gider".

Şairin son yazdığı şiirlerden biri de "Denizli" adını taşımakta olup 4 bölümden ve 19 dörtlükten oluşan bir Denizli destanıdır. Bu şiir içinde Pamukkale efsanesini işlemiş ve şehrimizde bilinmeyen bir başka efsaneye -Pamukkale'nin doğuşu efsanesine- de yer vermiştir; işte o dörtlükler:

"Denizli'yi vaktiyle bir iç deniz kaplarmış

Kıyısında bir fakir ana-oğul yaşarmış.

Oğlan balığa gider, ana evde beklermiş;

Oğlan biraz gecikse ana merak edermiş!

Lâkin bir gün bu deniz onu unutuvermiş,

Çılgın dalgalarıyla oğlunu yutuvermiş.

Dağlar taşlar acımış, yanıt vermiş âhına;

İhtiyar, yoksul ana sığınmış Allah'ına!

Gece-gündüz âh etmiş, yalvarmış, dua etmiş:

'-Altın kaynasın ateş, üstün dolsun taş!' demiş.

'Ortasında kalasın, suyun buhar kaynasın;

Senin de yüreciğin yansın ve parçalansın!

Bu âh tutunca birden deniz dibe çöküyor;

Dağlar, taşlar taş döken kaynar sular döküyor!

Çökelez dağlarını bir buğudur bürüyor;

Ak giysiler içinde pamuk sultan yürüyor.

Eser veren insanlar demek ki unutulmuyor. "Gerçek" adlı eseri ile buluşmam, bu yazıyı hazırlamama ve merhumun hatırlanmasına vesile oldu. Süleyman Sami Kayral hemşehrimizi rahmetle anıyor, Buldan / Denizli halkının ona ve eserlerine sahip çıkmasını umut ediyorum.

DENİZLİ'NİN MEŞHUR EKMEKLERİ

Doç. Dr. Ramazan GÖKÇE - Yrd. Doç. Dr. İlyas ÇELİK
Pamukkale Üniversitesi Öğretim Üyeleri

Bazı coğrafyalar vardır ki kendi adından önce orada yetişen/yetiştirilen/üretilen ürün akla gelir. Bu ürünler o coğrafya ile öylesine özdeşleşmiştir ki, o ürünü çekip alsanız coğrafyayı yaşanılmaz hale getirirsiniz. Çünkü o ürün orada yaşayanların geçim kaynağıdır, gıda kaynağıdır, hayata tutunduğu dalıdır. Onun sayesinde coğrafya vatan olmuştur. Onun yüzü suyu hürmetine çalışılmış, savaşılmış, günü gelmiş hayatlar feda edilmiştir.

Denizli'de farklı alanlarda Denizli'ye özgü üretim/yetiştirme tarzı olan yüzlerce ürün sayılabilir. Tekstilin her türlü, traverten mermeri, Denizli horozu, Çal karası üzümü, Kale biberi, Acıpayam kavunu-karpuzu, Acıpayam koyunu, Çivril elması, Serinhisar leblebisi, Yatağan çakısı, Çameli fasulyesi, Gözler kekiği Denizli deyince hemen aklımıza geliveren ürünlerdir. Bunların yanı sıra konumuz olması itibarıyla Denizli'ye özgü ekmeğin çeşitleri de vardır ve bunlar; Karahöyük, Kaklık ve Buldan ekmeğidir. Her ne kadar biz Türkler için ekmeğsiz bir hayat düşünülemez ve bu sebeple her yerde ekmeğin üretiliyorsa da bu üç yerde üretilen ekmeğin diğerlerine benzemez. Unu, suyu, mayası, yoğurması, fermantasyonu, pişirmesi, şekli ve en önemlisi lezzeti farklıdır. Bu ekmeğin sırası ile inceleyeceğiz olursak:

KARAHÖYÜK EKMEĞİ

Sadece Acıpayam Karahöyük Köyü'nde üretilen kömbe şekilli bir ekmeğdir. Günümüzde köy merkezinde sadece bir fırında sınırlı sayıda üretilmekte ve üretildiği yerde satılmaktadır. Ekmeğin farklı kılan üretiminde kullanılan nohut mayasıdır. Bu maya sayesinde ekmeğin fırından çıktıktan sonra katıksız olarak tüketilebilecek hoş koku ve aromadadır. Özellikle Karahöyük Pazarı'nın kurulduğu yıllarda pazar öncesi, pazar ve

pazar sonrası günlerde çok fazla üretilen ekmeğin, pazara gelenler tarafından bol bol satın alınıp heybelere-torbalara doldurulmakta ve gidilen yol üzerinde karşılaşılan insanlara hediye edilmekte idi. O günün şartlarında Karahöyük ekmeği hediye eden ve edilen için çok muteberdi. Çünkü insanlar genelde yufka yediklerinden bu özel fırın ekmeği adeta katık gibi algılanmaktaydı.

Karahöyük ekmeği; pazar öncesinde, süresinde ve sonrasında pazara gelen insanların beslenmesi için kesilen hayvanların etinden yapılan kavurmanın içine konularak servis edildiği bir özel yemek imkânını da insanlara sunmakta idi. Çünkü malının başında olmak zorunda olan yetiştirici hem mallarına bakmakta, pazarlık yapmakta hem de eline aldığı içine bol yağlı kavurma konulmuş Karahöyük ekmeği ile açlığını gidermekteydi. Kavurmanın yanısıra yaz aylarında içine süzme yoğurt, yoğurdun olmadığı dönemlerde çeşitli peynirler konularak da servis edilmekteydi. İçine helva konulan Karahöyük ekmeği ise tatlı ihtiyacının en lüks karşılanma şekliydi.

Karahöyük Ekmeğini Farklı Kılan Mayasıdır

Karahöyük ekmeğini diğer ekmeğlerden farklı kılan onun mayasıdır. Maya olarak 250-300 g kadar nohut kırılarak bir kavanoz içerisine konulur. Üzerine 8-10 g kadar tuz ve bir o kadar da şeker ilave edilerek 50-55 oC sıcaklıktaki sudan 350 ml kadar (yaklaşık 1.5 su bardağı) ilave edilerek bu karışım 6-6.5 saat bekletilir. Bu süre sonunda kavanozun kapağı açılarak içerik karıştırılır. Eğer yeterli mayalanma gerçekleşmemiş ise bir miktar daha 50-55oC'da sıcak su ilave edilerek kavanoz tekrar aynı ortamda 3-4 saat kadar bekletilir. Süre sonunda hamura ilave edilecek maya hazırdır. Bu maya ile mayalanan ekmeğin yavaş kabarmakta ve bu esnada ekmeğin tadı ve kokuyu geliştiren bileşikler oluşmaktadır. Ayrıca standart francala ekmeğten farklı olarak hamuru yaklaşık 200 g'dan kesilmektedir. Kesilen hamur elle kömbe şekline getirilerek son fermantasyon için tekrar oda sıcaklığında bir ortama alınmakta ve burada yaklaşık bir saat kadar fermente edilmektedir. Son şeklini alan hamur yüzeyine fırınlama öncesi ayran sürülerek ekmeğin daha iyi kızarması sağlanmaktadır.

Günümüzde üretilen Karahöyük ekmeğinin besleyici değeri diğer ekmeğlerden farklı değildir. Eskiden su değirmenlerinde

öğütülen tam buğday unu ile üretildiğinde, hatta değirmene gönderilen buğday içine bereketli olsun diye belli oranda arpa ilave edilerek üretilen undan yapıldığı dönemlerde ekmeğin daha besleyici ve içerdiği lifler sayesinde daha tok tutucu idi. Her ne kadar bileşimine arpa girdiği için ekmeğin biraz esmer oluyorsa da bu görüntü Karahöyük ekmeğinin karakteristik özelliği olarak kabul edilmekteydi. Karahöyük ekmeğinin hamuru küçük tutulduğu için pişirme yüzeyi geniş olmakta bu da ekmeğinin daha geç bayatlamasına, küflenmeksizin daha uzun süre saklanmasını sağlamaktadır. Bu özelliği uzak yolculuklar için tercih edilen ekmeğin olmasını sağlamıştır.

Fırın ustaları Mahir SAĞ (Karahöyük), Ramazan KESER (Kaklık) ve Sadık KOCADOKUR (Buldan) bilgi ve tecrübelerini bizimle paylaşmalarını bu çalışmayı ortaya koyamazdık. Yardımları için kendilerine şükranlarımızı sunuyoruz. Ayrıca Karahöyük ekmeği ile ilgili bulgu ve belgelerini bizimle paylaşan Gıda Müh. Bölümünden Araş. Gör. Dr. Engin DEMİRAY'a da teşekkür ederiz.

BULDAN EKMEĞİ

Denizli'nin bir diğer meşhur ekmeği Buldan ekmeğidir. Unu, mayası, şekli ve fırınlanması büyük oranda Kaklık ekmeğine benzer. Ekmek üretiminde durum buğdayı, maya olarak "gocuk**" diye tabir edilen bir önceki günün üretiminden alıkonan hamur kullanılmaktadır. Un özelliği nedeniyle ekmeğin içi rengi sarı, lezzeti hafif ekşimsidir. Şekillendirildikten sonra yeterince kabaran ekmeğin hamurlarının üzerine haşıl sürülerek fırınlanır. Böylece ekmeğin pişerken fazla koyu olmayan çok özel bir kabuk renginin oluşması sağlanır ki bu görünüş Buldan ekmeği için karakteristiktir.

Buldan ekmeğinin üretiminde temel hammadde olarak durum buğdayı unu kullanılmaktadır. Bu un nedeniyle ekmeğin rengi sarı ve gözenek yapısı homojendir. Fırınlama öncesinde unun kaynatılmasıyla elde edilen haşılın ekmeğe sürülmesi ve akabinde yüzeye susam serpilerek fırınlanması hem ekmeğin görüntüsünü güzelleştirmekte hem de kabuğu destekleyerek ekmeğin içerisinde kalmasını sağlamaktadır. Bu sayede ekmeğin kabuğu sert olmakla beraber ekmeğin içi hamurumsu olmayan bir yumuşaklıkta kalmaktadır. Ancak ekmeğin dilimlenince veya bir şekilde bütünlüğü bozulunca bu yumuşaklık daha kısa sürede kaybolmaktadır.

Buldan ekmeği üretiminde "gocuk" tabir edilen bir gün önceki ekmeğin hamurundan alıkonan hamur, maya olarak kullanılmaktadır. Ne "ekşi maya" ne de "hazır maya" olmayan bu maya, durum buğdayı unu ile birleşince kendine özgü lezzeti ve görüntüsü ile Buldan ekmeğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla hemen hemen bütün ekmeğin olduğu gibi Buldan ekmeğinde de esas belirleyici olan maya tutma ve un kalitesidir. Diğer ayrıntılar (haşıl sürme, susam serpmesi, şekil verme, fırınlama... vs) bu farklılığı daha da belirgin hale getirmede etkilidir.

Buldan ekmeği kara fırında ve odun ateşinde pişirilmelidir. Burada kara fırın ve odun ateşinin de ekmeğin kalitesinde çok önemli olduğunu, bunun yanı sıra pişirme derecesini belirlemede fırıncı marifeti gerektiğini belirtmek gerekir. Kara fırınlarda odun ateşinde pişirilen ekmeğin diğer modern fırınlara göre daha uzun zamanda pişmektedir. Hamur şekillendirilmede uygulanan haşıl ve un kalitesi nedeniyle ekmeğin içi nemi korunabildiği için kara fırınlarda pişirilen ekmeğin lezzeti

ve görüntüsü daha güzel olmaktadır.

Haşıl: Bir miktar unun suyla çorba kıvamında karıştırılmasından sonra bir tencerede kaynatılarak hazırlanan jelleşmiş, un çorbası benzeri yapı. Haşıl yaparken bileşime bir miktar nişasta da konulabilir. Nişasta konularak üretilen haşılın sürüldüğü ekmeğin pişince daha koyu (Kaklık ekmeğinde olduğu gibi), nişasta konulmazsa daha açık renktedir (Buldan ekmeğinde olduğu gibi).

Gocuk: Bir gün önce hazırlanmış ekmeğin hamurundan alıkonan ve ertesi günün hamurunun hazırlanmasında kullanılan ekşiliği fazla gelişmemiş maya. Burada ek-

meğin açısından önemli olan ekşi maya ve takoz maya tanımlarını da açıklamak gerekir:

Ekşi maya: en az üç gün önceki ekmeğin hamurundan alıkonulan ve dolayısıyla bu bekleme süresince asitliği gelişmiş (ekşimiş) mayadır. Bu maya ile üretilen ekmeğin gerek kokusunda ve gerekse lezzetinde mutlaka bir ekşilik hissedilir.

Takoz; aynı gün içerisinde üretilen ekmeğin hamurundan alıkonan hamur ile aynı gün içerisinde ekmeğin yapmayı sağlayan az gelişmiş mayaya verilen addir. Tek başına ekmeğin üretiminde kullanılamaz, mutlaka hazır maya ile birlikte kullanılmalıdır.

KAKLIK EKMEĞİ

Honaz ilçesinin Kaklık beldesinde üretilen, maya tutması diğer somunlardan farklı olan bir ekmektir. Üretiminde geleneksel ekşi maya ve sarı renk maddelerince zengin durum buğdayı (halk arasında koca buğday, kızıl buğday diye bilinen ve daha çok bulgur üretiminde kullanılan, verimi diğer buğdaylara göre az olduğu için günümüzde fazla ekilmeyen buğday çeşidi) unu kullanılmasıyla diğer ekmeklerden ayrılır. Bu ekmeğin özel iç rengi ve elastiki yapısıyla 1960'lı yıllarda yufka ekmeğine katık yapılarak yenilmiştir. 2006 yılına kadar geleneksel maya ile üretilen bu ekmeğin, maya çoğaltmanın güçlüğü nedeniyle üretimi terk edilmiştir. Şu anda beldede Kaklık ekmeği adı altında satılan ekmekler ticari maya ve durum buğday unu ile üretilmektedir.

Kaklık ekmeğini farklı kılan esas unsur mayasıdır. İlk defa maya üretimi (maya tutumu) şu şekilde yapılmaktadır: Önce bir fincan büyüklüğünde kuru soğan başı kesilerek soyulur. Sonra bir tas un bir fincan zeytinyağı da ilave edilerek uzayıcaya kadar suyla yoğrulur. Yoğurma işlemi tamamlanmış olan hamur içine başı kesilen ve soyulan soğan iyice gömülerek fırında uygun bir yerde 3 saat bekletilir. 3 saat sonra tekrar 2 tas un ilave edilerek aynı işlem tekrarlanır. Üç kez bu şekilde tazelenen ve fermantasyona bırakılan maya artık ekmeğin yapılacak hamura karıştırılmaya

hazırdır. 100 kg una 50 lt su kullanılarak yoğrulmuş hamur içerisine hazırlanan maya ilave edilerek hamur yoğurma tamamlanır. Yoğrulması tamamlanan hamur 500 gr kesilerek şekillendirilir ve son fermantasyon için pasalara alınır. Pasalarda kabarması tamamlanan ekmekler üzerine bulamaç (haşıl*) sürülerek ve akabinde bıçak atılarak fırına verilir. Ramazanlarda haşıl sürüldükten sonra ekmeğin üzerine susam serpilerek ekmeğin tadı ve görüntüsü daha da güzelleştirilirdi.

Ekmeğin mayası bir kez elde edildikten sonra soğan ve zeytinyağı ile yapılan ilk işlem yapılmaksızın bir gün öncesinden alıkonan bir ekmeğin hamur yine 3 kez zenginleştirilip o günün mayası olarak yoğrulmuş hamura ilave edilir. Soğan ve zeytinyağı ile yeniden başlangıç mayası yapmak ancak mayanın istenilen kabarmayı sağlamadığı bozulma hallerinde söz konusu olmaktadır.

Kaklık ekmeğinin en temel özelliği mayası ise de kullanılan un ve suyun da önemi vardır. Kullanılan un, o günün şartlarında Konya'da kurulu Hediye Un Fabrikası'nda özel olarak üretilen durum buğday unudur. O yıllarda daha çok tam buğday ununa yakın has un üretimi yaygın olduğundan, durum buğday unu çok az değirmende yapılırdı. Durum buğday ekmeğinin durum buğdaydan

daha pahalı olduğu için unu da diğer unlara göre pahalıdır. Bundan dolayı Kaklık ekmeği muadili diğer ekmeklere göre daha pahalıya satılmıştır. Ekmeğin kalitesini etkileyen un, su ve ustaların marifetiyle şekillenen maya, yoğurma ve pişirmeyi fırında birleştiren Kaklık'lı ustalar ekmeği satarken;

"Konya'nın unundan, Kaklık'ın suyundan,

Yeni çıktı fırından" tekerlemesi ile özellikle akşamüstü köy ve kasabalara dönmekte olan kişilere bu ekmeği pazarlamışlardır. Kaklık ekmeği 1971 yılına kadar sadece ekşi maya ve elle yoğrulmuş, 1971-75 yıllarında sadece ekşi maya ve elektrikli yoğurma kazanlarında yoğrulmuş, 1975 yılından son kez üretildiği 2006 yılına kadar ekşi maya ve hazır maya kullanılarak, mekanik sistemlerde üretilmiş ve odun ateşinde kara fırında pişirilmiştir.

• O zamanlar un çuvaları 71.5 kg idi ve bir partide 2 çuval un 70 litre su ile yoğrulmuş ekmeğin yapılırdı. Hamura maya ve tuzdan başka hiçbir katkı ilave edilmezdi. Buna rağmen özel mayası ile ekmeğin aynen sünger gibi kabarır, burcu burcu kokardı.

• Hamur yoğrulup pasalara döşendikten sonra yazın 2 saat, kışın ise havanın sıcaklığına göre 3 veya 4 saat sonra ekmeğin yapmaya başlanırdı. Burada süreyi hamurun kabarması belirler, yeterli kabarma oluşmamışsa süre uzatılabilir.

• Yuvarlak olarak hazırlanan hamurlar pişirilirken mutlaka jiletlenir. Eğer jiletlenmez ise ekmeğin tabana tam oturmaz ve kürekle fırından alınması zorlaşır. Sağa sola yuvarlanır durur.

• Fırın sıcaklığı o günlerde el ile kontrol edilirdi. Fırıncı elini fırının içine uzatarak saymaya başlar; eğer 13'e kadar dayanamazsa fırın sıcaklığı yeterlidir, ekmeği fırına verebilir. 13'e ulaşamamışsa fırın sıcaklığı fazladır, 13'ü geçmişse bu durumda fırının sıcaklığının biraz daha artırılması gereklidir.

• Fırın sıcaklığı bu şekilde ayarlanmış olsa da 1. taban (fırında ilk pişen parti) ekmeğinin içi biraz hamur kalır. İçi pişsin diye fazla tutulacak olursa bu durumda dış kısım fazla kızarır. Birinci tabanda pişen ekmeğinden çıkan buhar ile fırın nemi dengeye gelir ve ikinci tabandan sonra ekmeğin her tarafı dengeli pişer.

Manilerin Dilinden **TAVAS**

Muhammet Kahraman
Türkçe Öğretmeni

Her ilçenin, yörenin, bölgenin kendisine has bir özelliği vardır ve o özelliğiyle bilinir, tanınır, anılır. "Bizim Tavas" da kendine has konuşmasıyla bilinir, anılır.

Tavas'ta kullanılan konuşma tarzı, bazıları tarafından nezaketin kıtlığından dolayı eleştirilir, bazıları da ayırt ediciliğini över; ne düşünülürse düşünülür kullanılan bu yöresel ağız, Tavaslıları biraz daha samimi ve içten kılar, hatta sevimli yapar.

Tavas'ta hem uzun yıllar esnaflık hem de öğretmenlik yapmam dolayısıyla kullanılan konuşma dilini iyice öğrendim ve yakından takip ettim. Kullanılan bu konuşma dilinin zamanla değişebileceğini, nesiller değiştiğiçe bazılarının unutulabileceğini düşünerek burada kullanılan kelimelerle bir tiyatro oyunu, maniler bazen şiirler yazdım. Bunları paylaştığımda çok değişik geri bildirimler aldım ama niyetimin ve amacımın sadece anlamak ve kalıcı hale

getirmek olduğu anlaşılınca çoğu kimse beni destekledi. Bana yöneltilen eleştirilerin nedeni, ilk başta bu çalışmayı yaparken insanların doğal konuşma tarzlarıyla alay ettiğimin düşünülmesiydi. Ve tabii ki konuşmasına özen gösterecek olan Türkçe öğretmeni olmamdı. Artık niyetimin bilindiğine göre, manilerle Tavas'ın konuşma diline giriş yapalım. Hem de bir sözlük denemesiyle...

TAVASÇA 1

"Gelipbamin gi" deriz,
Cuma tarhana yeriz,
Bizim Davas burası,
Bağları çok severiz.

"De galan biyo" deriz,
Pekmezi karla yeriz,
Bizim Davas burası,
Ekmeği çok severiz.

"Nahasın gızım?" deriz,
Her hafta pide yeriz,
Bizim Davas burası,
Laflamayı severiz.

"Nişleyon oğlum?" deriz,
Badılcan közler yeriz,
Bizim Davas burası,
Düğünü çok severiz.

"Gelipbarın gi" deriz,
Bakraç yoğurdu yeriz,
Bizim Davas burası,
Yarenliği severiz.

"Hoş geldin bılla" deriz,
Baklavamızı yeriz,
Bizim Davas burası,
Misafiri severiz.

"Gidipbamin gi" deriz,
Patlamış mısır yeriz,
Bizim Davas burası,
Arkıdeşi severiz,

"Deze nerdensin?" deriz,
Yaz kış biz ceviz yeriz,
Bizim Davas burası,
Komşuluğu severiz.

TAVASÇA 2

"Bakbiyo bu yana" deriz,
Dolmayı biz çok severiz,
Allah'ın her cuma günü,
Kayınbabaya gideriz.

"Uralen" der uğurlarız,
Sobayı erken kurarız,
Allah'ın her akşamında,
Çayımızı yudumlarız.

"Hureye bak ıla" deriz,
Salı günü etli yeriz,
Allah'ın her cuma günü,
Mezarlıklara gideriz.

"Avkıleve onu" deriz,
Bazen de kızırırız,
Allah'ın her cuma günü,
Küssek barışırırız.

"Dibek gibi otur" deriz,
Tamışalıği sevmeyiz,
Allah'ın her cuma günü,
Tüm düğünleri gezeriz.

Engibengi oldum" deriz,
Bazen de müjde veririz,
Allah'ın her pazar günü,
Pikniğe koşar gideriz.

"Atıldım gittim ga" deriz,
Bağlara yayan gideriz,
Ne dersiniz deyin valla,
Bu gonuşmayı severiz.

TAVASÇA 3

"Gidipbarız gi biz" deriz,
Dostlarımızı severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz çok fiş lokumu yeriz.

"Tıkırdeyoz galan" deriz,
Çalışmayı çok severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz bulamacı çok yeriz.

"İleş ne gödü bu?" deriz,
Eğlenmeyi pek severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz sareliyi çok yeriz.

"Ebi, nişepban ga" deriz,
Gezmeyi de pek severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz baklavayı çok yeriz.

"Garnım yavanca ga" deriz,
Kelle yemeyi severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz helvayı da çok yeriz.

"Ölüsün güleken" deriz,
Neşelenmeyi severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz aşureyi çok yeriz.

"Domaşıp durma ga" deriz,
Gülümsemeyi severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz tahini de çok yeriz.

"Seyirdiver bakem" deriz,
Hısımları pek severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz pekmezi de çok yeriz.

"Boş boş gaşıkleve" deriz,
Ekmeği de çok severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz hoşafı da çok yeriz.

"Tobosun küserim" deriz,
Yarenliği pek severiz,
Burası Yarengüme'dir,
Biz tatlıyı da çok yeriz.

TAVASÇA 4

"İrlaniver oğlum" deriz,
Zeybekliği çok severiz,
Biz Tavaslıyız kardeşim,
Bağlarda güveci yeriz.

"Fırıldak gibisin" deriz,
Dimdik olmayı severiz,
Biz Tavaslıyız kardeşim,
Akşamları yufka yeriz.

"Gücülen gittiler" deriz,
Yarenliği çok severiz,

Biz Tavaslıyız kardeşim,
"Daşçı armudu"nu yeriz.

"Neyila İrmızan" deriz,
Bu konuşmayı severiz,
Biz Tavaslıyız kardeşim,
Ütölmüş nohut da yeriz.

"Accık iliman sık" deriz,
Biz ekşiyi çok severiz.
Biz Tavaslıyız kardeşim,
"Goruk suyu"nu çok yeriz.

"Yaşanma gari gı" deriz,
Konuşmayı çok severiz,
Biz Tavaslıyız kardeşim,
Karadutu da çok yeriz.

"Tingildeve gari" deriz,
Sohbet etmeyi severiz,
Biz Tavaslıyız kardeşim,
Keşkek aşını çok yeriz.

TAVASÇA 5

Sonbahar da gelibatı,
Dama bağlan doru atı,
İrmızan'ım erkenden yat,
Sabah erken olubatı
Huram ağrıpba galan,
Nerde gı doktor falan?
Her şeyin başı sağlık,
Mal mülk inanın yalan.
Davaz gavını aldım,
Yavıklıma haber saldım,
Geç galmayen eve deye,

Bi çırpıda köye vardım.
Bağlara gidipbarız biz,
Yorumlar yapıverin siz,
Büberler çürücek dezem,
Üşenmeden sırığa çiz.
Gursağım ağrıyor galan,
Sene de sevdiğim yalan,
Tamişalık yapıp durma,
Nerde gı gurbanın olan?
Nahasınız faceciler?
Nişediniz gececiler?

Altı üstü sanaldayız,
Yazıverin hececiler.
Çil horuzum ötüvedi,
İraz anam küsüvedi,
Goca Osman'a kızınca,
Bülücünü kesivedi.
Gar kapıyı mı alıpba,
İradyo zeybek çalıpba,
Takmayın kafaye fazla,
İşle olcene varıpba.

"Tavasça"nın Kısa Sözlüğü

Gelipbamin gı: Geliyor musun?

De galan biyo: Hadi artık

Nahasın gızım: Nasılsın kızım?

Nişleyon oğlum: Ne iş yapıyorsun, ne ile uğraşıyorsun?

Badılcan: Patlıcan

Gelipbarın gı: Geliyorum

Arkıdeş: Arkadaş

Deze: Teyze

Bakbiyo: Buraya bakar mısın, bana kulak ver.

Uralen: Uğurlar olsun.

Hureye bak: Buraya bak

Avkileve: Dövüver, yeniver, yıkıver

Tamişalık: Şımarıklık, hokkabazlık

Dibek gibi oturmak: Uslu, sessiz oturmak, şımarılmamak.

Engibengi olmak: Şaşırmak.

Atıldım gittim ga: Yoruldum, gülünce de söylenir.

Gidipbarız: Gidiyoruz.

Tıkırdeyoz: Uğraşıyoruz, çalışıyoruz.

İleş: Kızınca söylenir; yaramaz, leş

Sareli: Saraylı tatlısı

Ebi, nişepban ga: Şaşırinca, karşındaki yanlış bir iş yapınca söylenir: Ne yapıyorsun?

Garnım yavanca: Acıktım, midem bulanıyor.

Güleken: Gülerken

Domaşıp durma: Yüzünü, çehreni kartartıp durma, biraz gül

Seyitmek: Koşmak

Gaşıkleve: Kaşıklayıver

Tobosun: Tövbeler olsun

Büber: Biber

Çürücek: Çürüyecek

Gursağım: Midem

Gurbanı olmak: Onun için her şeyi yapmak

Nişediniz?: Ne iş yaptınız?

İrlaniver: Harekelen, yerinden kalk

Fırıldak gibi: Hareketli

Gücülen gitmek: Az önce gittiler, biraz önce.

Daşçı armudu: Taşçı armudu

Neyila İrmızan: Ne yapıyorsun, hayrola Ramazan?

Accık iliman sık: Biraz limon sık

Gelibatı: Geliyor

Olubatı: Oluyor

Huram ağrıpba: Şuram, şurası ağrıyor

Davaz gavını: Tavas kavunu

Yavıklı: Sözlü, sevgili

Geç galmayen: Geç kalmayayım

Deye: Diye

Horuz: Horoz

Bülüc: Piliç

Alıpba: Alıyor.

İradyo: Radyo

Çalıpba: Çalışıyor

Kafeye: Kafaya

Olcene: Olacağına

Varıpba: Varyıyor.

ORMAN HAYATTIR, HAYATIMIZI KARARTMAYALIM...

**ALO
177**
ORMAN YANGINI
İHBAR HATTI

Orman yangınlarının % 8'i doğal nedenlerden, % 92'si ise tedbirsizlik veya kasıt gibi insan kaynaklı nedenlerden çıkmaktadır. (*) Büyük emekler harcanarak yetiştirilen, ekosistemini oluşturana dek bir insan ömrü zaman gereken ormanlarımız, yangınlar nedeniyle birkaç saat içerisinde yok olmaktadır. (*) Kaynak: Orman Genel Müdürlüğü

Orman yangınlarına karşı duyarlı olalım.
Orman içi ve civarındaki her türlü duman ve ateş belirtisini,
ALO 177 - ORMAN YANGINI İHBAR HATTI'na bildirelim.

Sümer Mahallesi 2262 / 4 Sokak No: 25 / DENİZLİ - **Tel:** 0.258.265 11 11 **Fax:** 0.258.265 63 69
docev@docev.org.tr - www.docev.org.tr

Prof. Gündüz GÖLÜNÜ (1937 - 2014), "Laodikya"
Kültürlerarası Resim Kampı - 2012